

ทัศนะของพระพุทธศาสนา

ต่อ

สตรีและการบวชเป็นภิกษุณี

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)



สุภาพใจ

ISBN : 974-409-073-1

ทัศนะของพระพุทธศาสนาต่อสตรีและการบวชเป็นภิกษุณี
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)

พิมพ์ครั้งที่ ๔ : พฤษภาคม ๒๕๔๔

จัดพิมพ์โดย



สำนักพิมพ์สุภาพใจ

บัญชา เฉลิมชัยกิจ เจ้าของและผู้จัดการ

ที่ปรึกษา

เกียรติ ปรัชญาศิลปวุฒิ, กิตติ ปิยพสุนทรา

กองบรรณาธิการ

วรุตม์ ทองเชื้อ, สุวรรณ เคลือบสุวรรณ, สนม นิลวรรณ

ออกแบบปก

อำไพวรรณ ประทุมธรรารัตน์

ฝ่ายการตลาด

สุमित มะลิหอม

ตลาดพิเศษ

ศุภวรรณ คุ่มภัย, เฉลิมชัย แก้วเรือง

พิมพ์ที่

พจน. เอ็ม เทรตติง จำกัด โทร. ๔๑๕-๒๖๒๑

จัดจำหน่าย

สายส่งสุภาพใจ ๑๔/๓๔๙-๓๕๐ หมู่ ๑๐

ณ. พระราม ๒ ซอย ๓๘ แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. ๑๐๑๕๐

โทร. ๔๑๕-๖๗๙๗, ๔๑๕-๒๖๒๑, ๔๑๕-๖๕๐๗

โทรสาร ๔๑๖-๗๗๔๔

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ
นมัสการ พระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต)

ด้วยสำนักพิมพ์สุภาพใจ พิจารณาเห็นว่า งานเขียนของพระเดช
พระคุณฯ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนั้น เป็นสิ่งดี มีคุณค่าและเอื้อประโยชน์
ต่อการพัฒนาจิตใจของประชาชน และสังคมเป็นอย่างยิ่ง แต่การเผยแพร่
ผลงานดังกล่าวไปสู่สาธารณชนยังอยู่ในวงจำกัด ทำให้ประชาชนในส่วน
ภูมิภาคอีกเป็นจำนวนมากขาดโอกาสที่จะได้อ่านผลงานอันทรงคุณค่าไป
อย่างน่าเสียดาย

เพื่อเผยแพร่งานเขียนอันทรงคุณค่าดังกล่าวให้ประชาชนทั่วไปได้
มีโอกาสอ่านอย่างทั่วถึง สำนักพิมพ์ฯ ซึ่งมีเป้าหมายในการเผยแพร่
หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและมีกำลังด้านการส่งหนังสือไป
จัดจำหน่ายทั่วประเทศ จึงใคร่ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ “ทัศนะของ
พระพุทธศาสนาต่อสตรี และการบวชเป็นภิกษุณี” ออกจำหน่ายในราคา
ถูกและจะถวายหนังสือส่วนหนึ่งแก่วัดญาณเวศกวันเพื่อใช้ประโยชน์ตามที่
เห็นควรสืบไป

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต และน้อมสการขอบพระคุณ
มา ณ โอกาสนี้

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

บัญชา เฉลิมชัยกิจ

(บัญชา เฉลิมชัยกิจ)

เจ้าของและผู้จัดการ

อนุโมทนา

สำนักพิมพ์สุภาพใจ ซึ่งมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงานหนังสือธรรมที่สำนักพิมพ์มองเห็นคุณค่า ให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แจ้งกุศลเจตนาขออนุญาติพิมพ์หนังสือเรื่อง **ทัศนะของพระพุทธศาสนา ต่อสตรีและการบวชเป็นภิกษุณี** เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนั้น อาตมภาพขออนุโมทนา

ในการนี้ สิทธิเพื่อการพิมพ์เฉพาะครั้ง ได้มอบให้เปล่าแก่ผู้จัดพิมพ์ เช่นเดียวกับหนังสืออื่นทุกเล่มของผู้เขียนเท่าที่ได้พิมพ์แล้วในทุกกรณี ทั้งนี้ เพื่อความเจริญแพร่หลายแห่งธรรม และความอภิลักขิตแห่งสัมมาปัญญา ที่เป็นผลอันเลิศแห่งธรรมทาน

ขออนุโมทนาเจตนาและวิริยะของสำนักพิมพ์สุภาพใจในการช่วยกันเผยแพร่ธรรมวิทยา เพื่อชักนำส่งเสริมให้ประชาชนเจริญธรรมเจริญปัญญา อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขที่แท้และยั่งยืน สมดังบุญเจตนาที่ตั้งไว้นั้น

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๔

สารบัญ

คำขออนุญาติจัดพิมพ์(๕)

อนุโมทนา.....(๖)

ทัศนะของพระพุทธศาสนา ต่อสตรีและการบวชเป็นภิกษุณี..... ๑

ไม่ว่าหญิงหรือชาย มีความเป็นมนุษย์เสมอกัน ๑

ทำไมในคัมภีร์ มีคำว่าผู้หญิงไม่ดีมากมาย.....๓

ทำไมในวินัย จึงให้ฐานะภิกษุณีไม่เต็มทีในสังคม ๖

ทำไมเมื่อให้บวชภิกษุณี จึงต้องมีข้อจำกัดมากมาย.....๙

ทำไมจะเป็นพระศาสดา ต้องเปลี่ยนมาเป็นผู้ชาย..... ๑๓

เมืองไทยเป็นอย่างไร จะมีภิกษุณีเถรวัตรได้ไหม ๑๖

ผู้หญิงบวชไม่ได้ ก็ไม่น่าต้องไปเป็นโสเภณีที่ไหน..... ๒๐

แม้ซีที่เรามีอยู่แล้ว ช่วยกันส่งเสริมขึ้นมาจะดีไหม..... ๒๓

ให้พุทธบริษัทมีส่วนร่วมครบ ๔ จึงจะเป็นระบบพุทธที่ดีใช่ไหม ๒๗

อยากเกิดเป็นหญิงหรือชาย จะทำให้เป็นได้อย่างไร ๓๐

เปลี่ยนจากนับถือเทพสูงสุดมาถือธรรมเป็นใหญ่

ชาวพุทธจะยืนหยัดไหวไหม ๓๒

ไม่รู้จักพระไตรปิฎก-อรรถกถา

จะพูดเรื่องพุทธศาสนาให้ชัดได้อย่างไร ๓๕

พระเป็นผู้ไปแจกจ่ายธรรมนำสังคม

ให้เป็นผู้รับสงเคราะห์จะเหมาะสมได้อย่างไร ๓๘

ทัศนะของพระพุทธศาสนา
ต่อ
สตรีและการบวชเป็นภิกษุณี*



ไม่ว่าหญิงหรือชาย
มีความเป็นมนุษย์เสมอกัน

ถาม: ๑. เรื่องที่ระบุไว้ในพระไตรปิฎกมักจะกล่าวถึงมาตุคามในแง่ที่ไม่ดี

๒. เรื่องที่ว่าในยุคแรกไม่ให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตโดยผู้ที่จะบวชต้องรับครุธรรม ๘ ประการ มีผู้สงสัยว่า บางข้ออาจมีผู้เขียนเพิ่มเติมในหนังสือสมัยลังกา ไม่ใช่เป็นการบัญญัติของพระพุทธเจ้าเอง เช่นข้อที่ว่า ภิกษุณีแม้บวชมานาน มีพรรษามากกว่าภิกษุ ก็ต้องกราบไหว้ภิกษุ และห้ามภิกษุณีว่ากล่าวตักเตือนภิกษุ ไม่ทราบว่ามีที่มาผิดด้วยหรือไม่

* คุณภาวนีย์ บุญวรรณ นศ.ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะ สัมภาษณ์ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่วัดญาณเวศกวัน ๑๗ กันยายน ๒๕๔๑

ตอบ: การที่จะตอบเรื่องนี้ เบื้องต้นเราต้องทำความเข้าใจเป็นพื้นฐานก่อน คือ

๑. ต้องแยกเรื่องการบรรลุลิธรรมหรือศักยภาพในการบรรลุลิธรรมออกไปต่างหาก
๒. ต้องทราบเรื่องของสังคมซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่คณะสงฆ์ตั้งอยู่
๓. ต้องเข้าใจเรื่องศาสนกิจที่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ปฏิบัติ

ถ้าแยกแยะเรื่องเหล่านี้ได้ ก็จะทำให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ความเป็นมนุษย์ และความเป็นหญิง เป็นชายนี้ โยงไปถึงการบรรลุลิธรรมด้วย ถ้ามองในแง่การบรรลุลิธรรมก็คล้ายกับว่าหมดความเป็นผู้หญิง เป็นผู้ชาย ไม่ต้องพูดถึง เพราะทั้งหญิงและชายมีสิ่งที่เหมือนกันคือความเป็นมนุษย์

ตามหลักพุทธศาสนาถือว่า แต่ละคนเกิดเป็นหญิงบ้าง เป็นชายบ้าง หมุนเวียนไป แล้วแต่กรรมของตน ในแง่นี้ทุกคนเป็นมนุษย์ จึงไม่มีอะไรต่างกัน เพราะฉะนั้น ทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชาย จึงมีศักยภาพในการที่จะบรรลุลิธรรมเช่นเดียวกัน ส่วนการที่เราามองแยกเป็นผู้หญิง เป็นผู้ชายนี้ เป็นการมองในช่วงเวลาสั้นๆ ระยะเวลาหนึ่งๆ หรือเฉพาะหน้า แต่ความจริงแต่ละคนก็มีทั้งความเป็นหญิง และความเป็นชาย ที่จะเปลี่ยนไปได้เรื่อยๆ

ทำไมในคัมภีร์ มีคำว่าผู้หญิงไม่ดีมากมาย

ถาม: ในพระไตรปิฎกมักจะกล่าวถึงผู้หญิงในแง่ที่ไม่ดีอยู่เสมอ

ตอบ: ก็ไม่เสมอหรอก คำติเตียนว่าผู้หญิงนั้นมีชุกชุมอยู่มากจริงๆ แห่งเดียวในกุณาลชาดก ซึ่งทั้งเรื่องเต็มไปด้วยคำด่าว่าผู้หญิง น่าสังเกตว่า กุณาลชาดก เป็นชาดกเรื่องเดียวในพระไตรปิฎกที่มีเนื้อความเป็นร้อยแก้ว เรื่องอื่นในพระไตรปิฎกปกติจะมีแต่ตัวคาถา เมื่ออรรถกถาจะอธิบายจึงเขียนเป็นร้อยแก้ว แต่กุณาลชาดกนี้แปลกที่ในพระไตรปิฎกก็ดำเนินเรื่องเป็นร้อยแก้ว จนกระทั่งถึงข้อความที่เป็นคำกล่าววาทะสตรียิ่งจะเป็นคาถา ซึ่งว่ารุนแรง และเยาะเย้ยไปหมด ที่นี้เราก็ต้องรู้ภูมิหลังว่ากุณาลชาดกเกิดขึ้นมาอย่างไร ทำไมจึงมีคำติเตียนว่าสตรีมากมาย

เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อครั้งที่เจ้าศากยะ กับเจ้าโกทิลยะ จะทำสงครามกันเรื่องแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณี พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปและทรงระงับสงครามได้ด้วยพระดำรัสตรัสสอนต่างๆ เมื่อระงับสงครามลงได้ เจ้าทั้งสองฝ่ายก็สำนึกในพระคุณของพระพุทธเจ้า ก็เลยถวายเจ้าชายที่มารบฝ่ายละ ๒๕๐ คน ให้บวชเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า เพราะถ้าพระพุทธเจ้าไม่เสด็จมา ทั้งสองฝ่ายก็คงฆ่ากันตายมากกว่านั้น ก็เหมือนกับว่าถวายชีวิตที่จะสูญเสียไปกับสงครามแด่พระพุทธเจ้า

ที่นี้พอบวชแล้ว ต่อมาก็ปรากฏว่า เจ้าชายหนุ่มๆ เหล่านี้ซึ่งไม่ได้มาบวชด้วยความตั้งใจของตัวเอง แต่เป็นความตั้งใจ

เฉพาะหน้าที่จะมุ่งตอบแทนพระคุณของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ที่นี้ใจของตัวเองไม่พร้อม พอหายตื่นเต้น ก็คิดถึงแฟนละสิ ยิ่งต่อมาบางองค์แฟนก็ส่งข่าวมาอีก พูดอย่างนั้นอย่างนี้ ใจก็ไม่เป็นสมาธิ วุ่นวายไปหมด ก็อยากลี้กกันจำนวนมาก

พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุการณ์นี้แล้วก็ทรงพระดำริว่า จะต้องช่วยภิกษุหนุ่มเหล่านั้น แล้วก็ทรงพิจารณาว่าจะแสดงธรรมเรื่องอะไรดี เพื่อจะให้ภิกษุเหล่านี้บรรเทาความเบื่อหน่ายในพรหมจรรย์

วันหนึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงพาภิกษุเหล่านี้เข้าป่าหิมพานต์ ไปชมนกชมไม้ ให้ได้บรรยากาศที่จะโน้มน้าวจิตใจของภิกษุใหม่ไปในทางสงบร่มเย็น ตอนหนึ่งก็ได้เห็นฝูงนกดูเหว่าบินมา จึงทรงปรารภนกเหล่านั้นแล้วตรัสเล่าเรื่องพญานกกุณฑลในอดีต เจ้ากุณฑลนี้รูปร่างงดงามมาก และมีนกดูเหว่าที่เป็นภรรยาเยอะแยะ แต่เจ้านกกุณฑลมักจะด่าพวกรักภรรยาเหล่านั้นด้วยคำหยาบคาย จนเป็นเรื่องปกติของมัน

จะกล่าวฝ่ายนกอีกตัวหนึ่งชื่อปทุมข เป็นนกดูเหว่าขาว มีภรรยาเยอะเหมือนกัน แต่นกปทุมขนี้ชอบพูดกับภรรยานกทั้งหลายด้วยคำไพเราะ ต่อมานกปทุมขมาหานกกุณฑล ก็ถูกนกกุณฑลด่าถอยกลับไป

ต่อมามีเรื่องว่านกปทุมขเจ็บไข้ พวกรักภรรยาพากันทิ้งไป กลายเป็นว่านกกุณฑลผู้หยาบคายนี้แหละไปช่วยรักษาโรค และช่วยเฝ้าดูแลต่างๆ ตอนนั้นนกกุณฑลก็เลยติเตียนว่าพวกผู้หญิงต่างๆ นานาให้นกปทุมขฟัง เล่าเป็นเรื่องเป็นราวว่าพวกผู้หญิง

เสียหายอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่มีดีเลย

การที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องนกกุณฑลนี้ก็ทรงมีเป้าหมายเหมือนกับว่า คนที่มีราคะต้องให้กรรมฐานประเภททอสุกะ จะได้เป็นเครื่องชักจูงใจไปในภาวะที่ตรงข้าม จิตที่ไปติดไปยึดผูกพันอยู่ จะได้คลายออก นี่ก็เป็นอุบายวิธี

เรื่องเล่าต่อไปว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องนี้จบ ภิกษุหนุ่มเหล่านั้นใจก็คลายความคิดถึงแฟนลง แล้วก็ประพาสพรหมจรรย์ต่อไป เรื่องก็เป็นอย่างนี้ นี่เป็นเรื่องใหญ่ที่สุดที่เติมไปด้วยคำติเตียนว่าสตรี เป็นแหล่งที่หาได้ง่าย ที่ขุ่นมัวคำต่อว่าสตรี

ตอนที่รัชกาลที่ ๕ จะทรงพิมพ์ชาดก มีเรื่องเล่าว่าพระสมมองค์หนึ่ง จะให้เผาชาดกทิ้ง เพราะไม่พอใจว่าชาดกนี้ด่าผู้หญิงมากมาย อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ขัดว่า เป็นการแก้ปัญหาคิดถึงผูกพันที่เป็นเรื่องทางเพศระหว่างผู้หญิงผู้ชาย ทางฝ่ายหญิงก็เหมือนกัน เวลาภิกษุณีสาว ๆ คิดถึงแฟนอยากลี้ก ภิกษุณีผู้ใหญ่ก็อาจจะเล่นงานผู้ชายเสียหนักก็ได้ แต่ไม่เป็นเรื่องบันทึกไว้ ส่วนกุณฑลชาดกนี้เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงเล่า แต่คำติเตียนนั้นไม่ใช่คำตรัสของพระองค์เอง แม้ว่าตามเรื่องจะบอกว่ากุณฑลนั้นละต่อมาเป็นพระพุทธเจ้า ข้อสำคัญก็อยู่ที่เหตุปรารภในการตรัสแสดง ในกรณีอื่นก็อาจมีข้อปรารภอื่นอีก แต่นี้เป็นตัวอย่าง ว่าเป็นจุดสำคัญอันหนึ่งที่จะทำให้เรามองเรื่องราวต่างๆ โดยมีแง่มุมที่พิจารณาให้ตรงเรื่องกัน

เป็นอันว่าเรื่องคำกล่าวหาเหล่านี้ อยู่ในวิธีการอีกด้านหนึ่ง ซึ่งมีไว้สำหรับแก้ความฟุ้งซ่านจากราคะเกี่ยวกับการคิดถึงผู้หญิง

หรือคนที่โกรธผู้หญิงมีเรื่องแค้นขึ้นมา อ่านสมใจแล้วจะได้ไม่ต้องไปฆ่าฟันทำร้ายกัน แต่อย่างที่ว่าแล้ว เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้านำมาตรัสเล่า ไม่ใช่คำตรัสของพระพุทธเจ้าเอง

ทำไมในวินัย จึงให้ฐานะภิกษุณีไม่เต็มทีในสังคม

ถาม: ในครุธรรม ๘ มีอยู่ ๒ ข้อที่คนไม่อยากจะเชื่อ คือ ภิกษุณีที่บวชมานานกว่าภิกษุ มีอาวุโสกว่า แต่ก็ต้องกราบไหว้ภิกษุที่บวชเพียงวันเดียว และภิกษุณีแม้จะอาวุโสอย่างไร ก็ไม่มีสิทธิ์ตักเตือนภิกษุ แม้จะทำผิด

ตอบ: ก็อย่างที่บอกไว้แต่ต้นว่า เวลาพิจารณาเรื่องจะต้องนึกถึง

๑. เรื่องการบรรลุลหกรรม ที่เป็นเรื่องสภาวะ

๒. เรื่องทางสังคม ซึ่งเป็นสมมติ แต่เป็นสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปของคณะสงฆ์ และต่อการบำเพ็ญศาสนกิจของพระพุทธเจ้าด้วย

เราต้องมองว่าสังคมยุคนั้นเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้ากำลังทรงบำเพ็ญศาสนกิจเพื่องานพระศาสนา นี่ก็เป็นภาระหนักอยู่แล้ว ทรงพยายามให้งานดำเนินไปได้ด้วยดี อะไรที่ไม่จำเป็น จะมาขัดขวางงาน ก็ต้องพยายามยังไว้ มองในแง่หนึ่งก็เหมือนกับทำงานแข่งกับพวกเดียรฉัตร หรือพวกศาสดาทั้ง ๖ ที่นี้ค่านิยม ความรู้สึกทัศนคติ ขนบธรรมเนียมประเพณีในสมัยนั้น ก็รู้กันอยู่แล้วว่าสตรีในศาสนาทั่วไปมีฐานะทางสังคมเรียกว่าด้อยมาก ดังนั้นเมื่อผู้หญิงจะมาบวช ซึ่งขณะนั้นเพิ่งเป็นปีที่ ๕ แห่งพุทธกิจ เราก็เห็นได้

ชัดว่ามีเรื่องที่เกี่ยวข้องต้องพิจารณาใหญ่ๆ ๒ ด้าน คือ

๑. แง่สังคม สภาพแวดล้อม โดยเฉพาะธรรมเนียมเกี่ยวกับเรื่องนักบวช สมัยนั้นเป็นอย่างไร

๒. แง่การบรรลุลหกรรม

ในตอนพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้บวชนั้นชัด คือมีลำดับเรื่อง ๒ ขั้นตอนที่ว่า ตอนแรกไม่อนุญาต และตอนหลังจึงทรงอนุญาต ถ้าเราอ่านโดยพิจารณาจะรู้เลยว่า การที่ให้บวชก็ด้วยเหตุผลในแง่บรรลุลหกรรมได้ แต่ถ้าว่าโดยเหตุผลทางสังคม จะไม่ยอมให้บวช เพราะว่าขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมสมัยนั้นไม่อำนวยเลย สมัยนั้น นักบวชสตรียังไม่เป็นที่ยอมรับ และในทางสังคมสตรีก็มีฐานะด้อยอยู่

ที่นี้ในภาวการณ์ระหว่างศาสนา เมื่อค่านิยมในสังคมเป็นอย่างนี้ ถ้าผู้หญิงเข้ามาบวชก็เริ่มเป็นจุดอ่อนให้แก่ศาสนาอื่นทันที เขาก็ยกขึ้นเป็นข้อโจมตีและกดว่าศาสนานี้ผู้หญิงก็บวชได้ ก็กลายเป็นเหมือนกับว่าผู้หญิงมาดิ่งคณะสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าตั้งขึ้นนี้ลงไป ในขณะที่ยังต้องบุกฝ่าเดินหน้าอยู่ และถ้ายอมให้พระภิกษุไหว้ด้วย ก็จะเป็นข้ออ้างให้เขาเอาไปพูดกดพระพุทธศาสนาได้เต็มที่

เรื่องมีในพระไตรปิฎกด้วย ครั้งหนึ่งพระมหาปชาบดีพุทธช่อว่าให้พระภิกษุกับภิกษุณีเคารพกันตามพรรษา พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต และตรัสว่า แม้แต่อัญเดียรฉัตรทั้งหลายก็ไม่ยอม นี่แหละพระพุทธเจ้าทรงปรารภเรื่องอัญเดียรฉัตร เพราะถ้าไปทำเข้า ก็เหมือนกับยอมให้พุทธศาสนาถูกเขาตีลงไปได้

ในพระวินัย จะเห็นว่าพวกเดียรฉัตรคอยหาแง่ที่จะกดจะข่ม

จะว่าร้ายพระพุทธรูปศาสนาอยู่ แม้แต่ถ้าพระภิกษุให้ของขบฉันด้วยมือแก่นักบวชขอแจก(พวกชีเปลือย)เป็นต้น ก็จะถูกเขาหาแถมมว่าในทางไม่ดี จนเป็นเหตุให้พระพุทธรูปเจ้าทรงบัญญัติห้ามไม่ให้พระภิกษุให้ของขบฉันแก่นักบวชพวกนั้นด้วยมือตนเอง

เพราะฉะนั้น จึงต้องทำความเข้าใจและตกลงกันให้ชัดก่อนว่า ถ้าจะบวชก็อย่าไปคำนึงถึงเรื่องด้านสังคมเลย เราจัดให้เหมาะสมตามสภาพสังคมก็แล้วกัน ให้ผู้หญิงที่จะบวชนี้มุ่งไปที่การบรรลุลหกรรมเป็นสำคัญ ตอนที่พระพุทธรูปเจ้าทรงปฏิเสธตอนแรก ก็เหมือนกับว่าจะให้พิจารณาทำความเข้าใจในเรื่องนี้ ว่าถ้ามองในแง่สังคม ถึงขออนุญาตอย่างไรก็ไม่ให้ แต่เมื่อมองในแง่การบรรลุลหกรรมจึงทรงอนุญาต

หนึ่ง เป็นการเตือนสติทั้งหลาย ให้รู้ว่าสภาพสังคมมันเป็นอย่างนี้ เราจะต้องตระหนักไว้ และสอง คำนึงถึงคุณค่าของการบวชที่ได้มาด้วยความยากลำบาก ว่ามุ่งที่การบรรลุลหกรรม แล้วก็อย่าไปคิดมากในเรื่องอื่นๆ ที่เป็นแง่ของการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพสังคมอย่างนั้น แล้วก็ทรงมอบครุธรรมมาเพื่อปฏิบัติให้เหมาะสมกับสังคมยุคนั้น ให้เป็นอันรู้กันว่านี่เป็นการยอมรับไปตามสภาพสังคม แต่เรามุ่งที่การบรรลุลหกรรม จึงไม่มาติดใจกันในเรื่องนี้

เป็นอันว่า ตอนแรกที่พระมหาปชาบดีขออนุญาต พระพุทธรูปเจ้าไม่ทรงอนุญาต ซึ่งเป็นการพิจารณาในแง่ของสังคม แต่เมื่อยกเหตุผลในแง่การบรรลุลหกรรม อันนี้ก็ทรงอนุญาตให้บวช ภิกษุณีก็ต้องตระหนักไว้ว่า การอนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์เกิดขึ้นนี้เพื่อเหตุผลในการบรรลุลหกรรม แล้วก็ให้มุ่งที่นี้ อย่าไปคำนึงถึงในแง่ของสังคม

ซึ่งจะต้องทำให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ซึ่งในแง่นี้เท่าที่ขอให้เห็นแก่พระศาสนาโดยส่วนรวม เพื่อให้งานพระศาสนาส่วนรวมดำเนินต่อไปได้ด้วยดี

เมื่อยอมรับเงื่อนไขทางสังคม พอให้ส่วนรวมดำรงอยู่ในภาวะปกติเท่าที่จะเป็นไปได้แล้ว ผู้บวชเป็นภิกษุณีเข้ามา ก็มุ่งไปที่การปฏิบัติเพื่อบรรลุลหกรรมตามศักยภาพที่มีอยู่โดยธรรมชาติ ซึ่งไม่ขึ้นต่อการยึดถือของสังคม

ตามเรื่องที่เป็นมาปรากฏว่า ภิกษุณีสงฆ์เมื่อเกิดขึ้นแล้ว นอกจากเป็นที่ปฏิบัติเพื่อบรรลุลหกรรม ก็ได้ขยายตัวเป็นศูนย์กลางการศึกษามวลชนสำหรับสตรี เพราะการปฏิบัติธรรมก็คือกระบวนการเรียนรู้ฝึกศึกษาพัฒนาคนนั่นเอง และวัดกับทั้งสำนักภิกษุณี ก็เป็นศูนย์กลางที่ชุมนุมพบปะทำกิจกรรมร่วมกันของพุทธบริษัททั้ง ๔ ดังนั้น การเกิดขึ้นทั้งของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ จึงเป็นการเปิดมิติใหม่แห่งการขยายโอกาสทางการศึกษาในสังคมชมพูทวีป

ทำไมเมื่อให้บวชภิกษุณี จึงต้องมีข้อจำกัดมากมาย

ถาม: มีผู้บอกว่า การบัญญัตินี้เป็นการบัญญัติในชั้นหลัง โดยผ่านผู้ชายหรือภิกษุเองในสมัยลังกา ท่านเจ้าคุณมีความคิดเห็นอย่างไร

ตอบ: ก็คงจะหาทางพูดเอานั่นละ ซึ่งไม่มีหลักฐานอะไร ตามประวัติเท่าที่มีหลักฐาน ตอนแรกพระพุทธรูปเจ้าไม่ทรงอนุญาต แต่เมื่อขอในแง่ของการบรรลุลหกรรมก็อนุญาต ถึงอย่างนั้นก็ทรงแสดง

ข้อเป็นห่วงพระศาสนาไว้ เมื่อสตรีนบวช พระองค์ทรงเปรียบไว้หลายข้อ เช่นว่า

เหมือนกับบ้านเรือนที่มีบุรุษน้อย มีสตรีมาก จะถูกภัยภายนอกเข้ามาได้ง่าย คล้ายว่าสงฆ์ส่วนรวมก็จะอ่อนกำลังลง และพระภิกษุที่มุ่งทำงานอยู่ก็จะต้องแบ่งกำลังมาคุ้มครองภิกษุณีสงฆ์ด้วย เพราะสตรีนอกจากมีปัญหาเชิงสังคม เรื่องที่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีสมัยนั้นไม่ยกย่องสตรีในระดับเดียวกับบุรุษแล้ว โดยภาวะของสตรี ก็มีความไม่ปลอดภัยต่างๆ มากด้วย

ตอนหนึ่งภิกษุณีอยู่ป่า ก็ถูกคนร้ายมาข่มเหง พระพุทธเจ้าจึงต้องทรงบัญญัติสิกขาบทไม่ให้ภิกษุณีอยู่ป่า คือชีวิตที่จำเป็นเพื่อสมณธรรมแบบผู้ชายนี้ทำได้ยาก ภิกษุจะบุกเดี่ยวบุกป่าฝ่าดงถึงไหนถึงกัน แต่ภิกษุณีไปไม่ได้

แม้แต่เพียงภิกษุณีอยู่ลำพังรูปเดียวก็ไม่ได้ เกิดปัญหาอีกแล้ว จึงต้องมีบัญญัติเช่นว่า ภิกษุณีจะประพฤตินานัด ตามปกติการประพฤตินานัดอยู่กรรมก็ต้องอยู่รูปเดียว แต่สำหรับภิกษุณีต้องมีเพื่อนอยู่ด้วย พระพุทธเจ้าก็ต้องบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุณีสงฆ์ตั้งภิกษุณีสองรูปเป็นเพื่อนให้อยู่ได้ อย่างนี้เป็นต้น

ในแง่ชีวิตพรหมจรรย์ที่ว่าต้องพร้อมที่จะอยู่ป่าอยู่เขาคนเดียว และจาริกไปได้ทุกหนทุกแห่ง ในแง่นี้ภาวะเพศหญิงก็ไม่เหมาะเท่าเพศชาย และกลายเป็นปัญหาหนัก ทำให้ฝ่ายพระภิกษุต้องเป็นกังวล พลอยห่วงด้วย

ตามปกติภิกษุกับภิกษุณีเดินทางไกลไปด้วยกันไม่ได้ ถ้าไปด้วยกันชาวบ้านก็เพ่งมอง เพราะมีพระผู้หญิงพระผู้ชาย ชาว

บ้านเขาก็มองว่าเป็นแฟนกันหรืออะไร เพราะชีวิตนักบวชนั้น คนอื่นเดียรรู้กันอยู่แล้วว่า นักบวชไม่ว่าศาสนาไหนก็ถือว่าต้องอยู่พรหมจรรย์ พอมีภิกษุณีขึ้นมาก็แปลกแล้ว ไม่เข้าตาเขา ที่นี้พอเดินทางไปด้วยกันคนก็เพ่งก็จ้องว่า เอ๊ะ! พระในศาสนานี้มีภรรยาด้วยนะ อะไรอย่างนี้

มีเรื่องที่พระภิกษุกับพระภิกษุณีเดินทางเป็นคณะไปด้วยกัน ผู้คนพากันมาดูและล้อเลียน ทำให้พระพุทธรเจ้าต้องบัญญัติสิกขาบท กันไม่ให้ภิกษุและภิกษุณีเดินทางร่วมกัน แต่พอเดินทางแยกกัน เมื่อไปเฉพาะภิกษุณีแม้จะหลายรูปก็ถูกข่มเหง ก็ต้องมีพุทธานุญาตว่า ไม่ให้เดินทางด้วยกัน เว้นแต่เดินทางไกล ที่มีภัยอันตรายอย่างนี้เป็นต้น อย่างน้อยก็เป็นปัญหาที่เพิ่มขึ้นในการที่จะทำงานพระศาสนา

ขอย้อนอีกนิดว่า ที่ว่าไม่ให้ภิกษุณีว่าภิกษุ ในอรรถกถาท่านอธิบายว่า ไม่ให้ตั้งตัวเป็นเจ้าของเป็นนายหรืออะไรทำนองนั้น ถ้าจะพูดเชิงตำหนิหรือแนะนำก็พูดแบบให้เกียรติ เช่น ภิกษุทำอาการไม่สำรวม ภิกษุณีก็อาจจะพูดว่า พระผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือท่านไม่แสดงอาการอย่างนี้... แต่ถึงฝ่ายภิกษุก็มีวินัยบัญญัติว่า ภิกษุที่จะว่ากล่าวให้โอวาทภิกษุณีต้องได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์

ภิกษุณีสงฆ์นั้นเกิดขึ้นทีหลัง เป็นของใหม่ ก็ให้ปฏิบัติไปตามวินัยของภิกษุ เพราะบัญญัติไว้แล้ว แต่เมื่อภิกษุณีมีเรื่องใหม่ๆ ขึ้นมา ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทใหม่เป็นข้อๆ เพิ่มเข้าไป

ตอนแรกที่ภิกษุณีบวชเข้ามาก็ไม่รู้ว่าวินัยที่มีอยู่แล้วเป็นอย่างไร ก็ทรงให้ภิกษุเป็นผู้สวดปาฏิโมกข์ให้ฟัง ต่อมาก็มีปัญหา

ว่าภิกษุมาสวดหลายครั้งเข้า คนก็ติเตียนภิกษุว่าอย่างนั้นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสห้ามไม่ให้ภิกษุมาสวดปาฏิโมกข์ให้ภิกษุณีฟัง และให้ภิกษุณีสวดเอง แต่ภิกษุณียังไม่รู้ธรรมเนียมวิธีปฏิบัติ ก็ต้องให้ภิกษุสอนให้ อย่างนี้เป็นต้น

ตอนแรกๆก็มีการปรับตัวอย่างนี้ คือเรื่องนี้เป็นของใหม่ที่แปลกสำหรับสังคม คนก็ต้องเพ่ง ต้องจ้อง จะมีข้อตำหนิอะไรอยู่เรื่อย และภิกษุณีเองก็ไม่สบายใจ มีเรื่องเช่นว่า มีผู้ชายมาไหว้ภิกษุณีก็ไม่สบายใจ เกิดความสงสัยว่านี่เรายินดีการไหว้ของบุรุษได้หรือเปล่า ก็ไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าได้ อย่างนี้เป็นต้น นี่ก็อีกแง่หนึ่ง แต่ปัญหาระยะยาวก็คือภาวะชีวิตร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการอยู่ป่าอยู่เขาจาริกไปตามลำพัง

ขอให้นึกถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อ พอตั้งขึ้นแล้วก็มีเรื่องราวที่ต้องเป็นห่วงเป็นกังวลอะไรเยอะ แต่เป้าอยู่ที่ว่า เอาละอย่ามัวเกี่ยงข้อปฏิบัติด้านสังคมเลย มุ่งไปที่การบรรลุธรรมเถิด อันนี้คือตัวเหตุผลที่แท้

ข้อสำคัญอยู่ที่ความมุ่งหมายของการบัญญัติครุธรรมนี้ ที่ตรัสว่า เพื่อป้องกันความอ่อนแอและภัยที่จะเกิดแก่พระศาสนา เหมือนสร้างทวนกันน้ำไหลบ่าล้น เราอาจจะมัวไปมองกันในเรื่องอื่นๆ และคิดอย่างโน้นอย่างนี้เลยไป ขอให้พิจารณาจุดนี้กันให้ดี

ทำไมจะเป็นพระศาสดา ต้องเปลี่ยนมาเป็นผู้ชาย

ถาม: เรื่องที่ว่าสตรีไม่อาจเป็นพระพุทธเจ้าหรือศาสดาได้ นี่มีในพระไตรปิฎกหรือในอรรถกถา

ตอบ: มีในพระไตรปิฎก เรื่องเป็นพระพุทธเจ้านี้

หนึ่ง ขึ้นต้นไม่ต้องคำนึงถึงความเป็นหญิงเป็นชาย อยู่ที่ความเป็นมนุษย์ที่เป็นอันเดียวกัน ถ้าพูดในแง่ปัจจุบันขณะนี้ ก็ไม่มีคนไหน ไม่ว่าเป็นหญิงหรือชาย ที่เป็นพระพุทธเจ้า และบนพื้นฐานนี้ เมื่อมองในแง่ของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าเป็นหญิงหรือชาย ไม่ว่าคนไหนก็มีโอกาสที่จะเป็นได้ทั้งนั้น ในความเป็นมนุษย์นั้น มีศักยภาพที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ทุกคน

แต่สอง ตอนที่พระพุทธเจ้า จะเป็นผู้ชาย เพราะเกี่ยวกับเรื่องที่ว่าเวลาเป็นพระพุทธเจ้าจะมีองค์ประกอบ ๒ อย่าง คือ

๑. การค้นพบสังขารธรรม

๒. การประกาศพระศาสนา

ในขั้นก่อนจะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า ก็มีการบำเพ็ญบารมี ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพชีวิตชนิดที่ว่าถึงไหนถึงกัน ซึ่งทำได้ยากสำหรับผู้หญิง

ตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะออกบวช ต้องสละวังไปอยู่ในป่า และทดลองวิธีปฏิบัติทุกรูปแบบนั้น ผู้หญิงก็ทำลำบากมาก เรียกว่าทำไม่ได้เลย ในชีวิตท่ามกลางสภาพอย่างนั้น

ต่อมาเมื่อเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว การที่จะทำงานทำการ

เที่ยวจาริกไปทุกแห่งทุกที่ ค้างแรมพระองค์เดียวได้ทุกแห่งหน ก็ไม่เป็นที่สะดอกเลยสำหรับภาวะของสตรี ก็เลยกลายเป็นหลักที่ว่า เวลาเป็นพระพุทธรูปเจ้าจะเป็นในภาวะที่เป็นบุรุษ แต่ถ้าพูดถึงขณะนี้ละก็ พูดไม่ได้ว่าหญิงหรือชาย เพราะทุกคนมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน และจะเกิดเปลี่ยนเป็นหญิงเป็นชายไปได้เรื่อยๆ

เพราะฉะนั้นจะไปพูดว่าผู้หญิงเป็นพระพุทธรูปไม่ได้เดียว จะเข้าใจผิด คือ มนุษย์ทุกคนนั้นละมีสิทธิเป็นพระพุทธรูปได้ แต่ในระยะบำเพ็ญบารมีไปจนถึงการตั้งพระศาสนาจะเป็นผู้ชาย

ในความเป็นมนุษย์ที่เหมือนกันนั้น เมื่อมาแยกออกเป็นหญิงกับชาย มีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติภายใน และท่ามกลางธรรมชาติแวดล้อมอย่างไร เป็นที่คลี่คลายออกของศักยภาพอย่างไร น่าจะได้ศึกษาหาความรู้กันต่อไป เพราะเป็นเรื่องที่ขึ้นต่อความรู้ ไม่ขึ้นต่อเพียงความคิดเห็น

เป็นอันว่า ความเป็นหญิงเป็นชายนี้เปลี่ยนไปเรื่อย เป็นเพียงภายนอก ส่วนที่เป็นอันเดียวกัน คือความเป็นมนุษย์ และความเป็นมนุษย์นี้เป็นตัวบ่งบอกศักยภาพที่จะบรรลุนิพพานหรือเป็นพระพุทธรูป

เหมือนอย่างภิกษุณีรูปหนึ่ง ไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่า ในเรื่องว่ามีมารมารังควาน มารล่อว่า ผู้หญิงมีปัญญาสองนิ้วจะได้เรื่องอะไร มาอยู่อะไรที่นี้ ท่านก็ตอบไปท่านเองนี้ว่า ความเป็นหญิงเป็นชายไม่มีในการบรรลุนิพพาน ไม่ต้องพูดถึงเรื่องหญิงหรือชาย

ถาม: มีข้อเขียนของบางคนนะคะ ว่าจริงแล้วเมื่อก่อนผู้หญิงเป็นผู้

นำ คือเป็นยุคของผู้หญิง แล้วพอ ๕-๖ หมื่นปีให้หลังนี้เป็นยุคของผู้ชาย เป็นใหญ่ ก็ทำให้คิดว่าช่วงนี้เป็นช่วงยุคผู้ชายเป็นใหญ่ ในการจะทำอะไร ก็ทำให้ผู้ชายทำได้สะดวกกว่า พร้อมกว่า แต่ถ้าเป็นยุคที่ผู้หญิงเป็นใหญ่ ความสามารถที่ผู้หญิงจะตั้งศาสนาก็มีโอกาสเป็นไปได้ไหม

ตอบ: เรื่องนี้จะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายแง่ เรื่องที่นักมานุษยวิทยา และสังคมวิทยาว่าไว้นั้น ก็เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน และสัมพันธ์กับสภาพสังคม คือสังคมยุคแรกที่เขารู้ว่า ผู้หญิงเป็นใหญ่ ก็เพราะว่าเป็นระบบในครอบครัว ผู้หญิงจะเป็นแกน รู้ว่าคนไหนเป็นลูก ศูนย์กลางของครอบครัวก็อยู่ที่แม่ แม่ก็เป็นใหญ่ แต่ต่อมาพอชุมชนขยายตัว มีการขัดแย้งกันระหว่างเผ่าชน หรือคนต่างกลุ่ม ผู้ชายก็เริ่มมีอำนาจขึ้นมาเพราะจะต้องต่อสู้ ผู้ชายนี้โดยโครงสร้างร่างกาย เมื่อมีการรบราฆ่าฟันจะได้เปรียบ เพราะฉะนั้นผู้ชายก็เริ่มมีอำนาจขึ้นมา นี่ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยในเรื่องของโครงสร้างร่างกาย มันเป็นอย่างนั้นเอง

บางคนบอกว่านี่เป็นเรื่องของวัฒนธรรม แต่ถ้าเราลองว่า วัฒนธรรมเกิดจากอะไร มันก็เกิดจากตัวปัจจัย เช่นชีวิตคน สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และโอกาส ไข่ไข่ม ผู้ชายได้เปรียบขึ้นมา แล้วก็มาตั้งอะไรๆ เข้าข้างตน ก็เพราะมีโอกาสจากการที่มีกำลังกายเหนือกว่า

ตอนแรกก็อย่างที่ว่าแล้ว ผู้หญิงเป็นผู้ที่ลูกหลานรู้ อยู่ใกล้ชิด และเลี้ยงดูเขามา ก็เป็นที่เคารพเป็นศูนย์กลาง และมีอำนาจเป็นใหญ่ ต่อมา พอมีชุมชน มีเผ่าต่างๆ ต่างฝ่ายต่างมีกำลังกล้าแข็งขึ้น ก็ขัดแย้งกัน รบกัน ผู้ชายก็เริ่มมีอำนาจมากขึ้น แล้วผู้ชาย

ก็กลายเป็นใหญ่ ฉะนั้นในยุคที่ผ่านมา ผู้ชายจะเป็นใหญ่มาตลอด เพราะมีเรื่องของ การขัดแย้ง รบราฆ่าฟัน ใช้กำลังกายกันมาก

ทีนี้ก็มองว่า เมื่อสังคมมีวัฒนธรรม มีอารยธรรมเจริญขึ้น เราก็พยายามลดการที่จะถือเอา กำลังทางร่างกายเป็นสำคัญ โดยมีกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคมขึ้น ให้มีหลักจริยธรรม มีหลักความดี มีการให้เกียรติ มีการยกย่องกันด้วยความดีนั้น ไม่เอาแต่เรื่องของ กำลังกาย และถ้าเอาแต่ใช้กำลังร่างกายข่มขู่บังคับกันก็ถือเป็น ความป่าเถื่อน อันนี้ก็เป็นโอกาสของผู้หญิงเพิ่มขึ้น

แต่แม้ในชั้นอย่างนี้ ก็เห็นว่า พอเอาเรื่องความเสมอภาคขึ้นมาพิจารณา ก็ยังมีปัญหา แม้แต่พระราชบัญญัติแรงงาน ก็ต้องบัญญัติงานบางอย่างไม่ให้ผู้หญิงทำ เช่น งานที่ขึ้นที่สูงมาก เกินไป ใช้แรงมาก กำลังมาก เกินไป อย่างนี้ไม่ได้ กลายเป็นว่าถ้าให้ไปทำก็เท่ากับเป็นการรังแกผู้หญิง ในแง่นี้ ถ้าเสมอภาคกัน ทำไม่ได้ให้ทำเท่ากันละ อย่างนี้เป็นต้น

เมืองไทยเป็นอย่างนี้ จะมีภิกษุณีเถรวาทได้ไหม

ถาม: กลับมาปัญหาที่กำลังคุกรุ่นในปัจจุบัน ในเรื่องการบวชภิกษุณี ในเมืองไทย มีผู้ที่พยายามบวช และทางฝ่ายเถรวาทอ้างว่า เพราะเราขาด ฐานอุปชฌาย์ของภิกษุณีด้านเถรวาทนี้มานานแล้ว ก็มีผู้ไปบวชเมืองจีนที่ ไต้หวัน ก็ไม่เป็นที่ยอมรับ และมีกลุ่มที่พยายามผลักดันให้มีการบวช ภิกษุณี โดยใช้คำอ้างว่า “แม้แต่พระพุทธเจ้ายังอนุญาตให้สตรีบวชเลย

แต่ทำไมทางมหาเถรสมาคมของประเทศไทยจึงไม่อนุญาต ทั้งที่มีผู้พร้อม ที่จะบวช ซึ่งน่าจะอนุญาตได้” นี่ข้อหนึ่ง

และเรามองในแง่สังคมวิทยาว่า เพราะสถาบันศาสนาเปิดโอกาสให้ กับผู้ชาย ฉะนั้นเด็กผู้ชายตามจังหวัดที่ยากจน ด้อยโอกาส มีโอกาสเข้ามา ฟังฟังศาสนา ได้เรียนหนังสือ ได้เติบโตในสังคมต่อไปได้ด้วยดี ในขณะที่ไม่มีสถาบันภิกษุณี ทำให้ผู้หญิงไม่มีโอกาสในเรื่องของการศึกษา เขาเปรียบเทียบว่าจำนวนภิกษุสงฆ์สองแสน เทียบแล้วก็เท่ากับเด็กผู้หญิงที่จะต้องไปทำอาชีพโสเภณี ถ้ามีสถาบันภิกษุณีในสังคม จะได้มีการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้มากขึ้นด้วย

ตอบ: อันนี้เกิดจากการจับเรื่องโน้นมาชนเรื่องนี้ จับจุดของ เรื่องไม่ถูก การอนุญาตให้บวชภิกษุณี เป็นเรื่องของพระพุทธเจ้า คือต้องเป็นไปตามพุทธบัญญัติ มหาเถรสมาคมไม่มีอำนาจอะไร เลย มหาเถรสมาคมเป็นเรื่องบัญญัติใหม่ตามกฎหมายของบ้าน เมือง แม้แต่สงฆ์ที่เป็นการปกครองแบบพระพุทธเจ้า พระภิกษุ สงฆ์ก็ไม่มีอำนาจที่จะให้ภิกษุณีบวช และการที่บอกว่าเป็นเรื่องไม่มีอุปชฌาย์ ก็ยังไม่ถูก คือการบวชภิกษุณีสำเร็จด้วยสงฆ์ เช่นเดียวกับภิกษุเหมือนกัน เมื่อไม่มีภิกษุณีสงฆ์แล้ว จะบวชภิกษุณี ได้อย่างไร ไม่ใช่อยู่ที่ตัวอุปชฌาย์ อุปชฌาย์บวชไม่ได้หรอก ถ้าไม่มีภิกษุณีสงฆ์ ถึงมีอุปชฌาย์ มีภิกษุณีรูปเดียวเป็นอุปชฌาย์ ก็บวช ใครให้เป็นภิกษุณีไม่ได้

เมื่อครั้งภิกษุสงฆ์ในลังกาหมด ลังกาก็ต้องส่งทูตมาขอ พระสงฆ์จากเมืองไทย เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลไปบวชให้แก่คน ลังกา ทีนี้ภิกษุณีสงฆ์ไม่มี แล้วเราจะบวชภิกษุณีได้อย่างไร ข้อ

สำคัญอยู่ที่นี้ เหมือนอย่างเมื่อพระเจ้าอโคตสพระศาสนทูตมาตั้ง พระศาสนาในลังกา พระมหินท์ก็นำคณะภิกษุมา ก็บวชภิกษุลังกา ได้ และตอนนั้นฝ่ายภิกษุณีก็ต้องมีภิกษุณีสงฆ์ คือพระนางสังฆ- มิตตาเถรี นำคณะภิกษุณีสงฆ์มา ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์จึงบวชภิกษุณี ได้ หมายความว่า จะต้องมีภิกษุณีสงฆ์ จึงจะบวชภิกษุณีได้ ต้องมี ภิกษุสงฆ์จึงจะบวชภิกษุได้ ถ้าไม่มีภิกษุสงฆ์ แล้วใครจะไปบวช ภิกษุได้ ก็เหมือนกัน ปัญหามันติดอยู่ที่นี้ มันไม่ใช่เรื่องอุปัชฌาย์ และมหาเถรสมาคมอะไรเลย

ถาม: แล้วที่พาไปบวชภิกษุณีสงฆ์ที่ไต้หวัน ที่บวชมาแล้ว ทางนี้ไม่ ยอมรับนับถือ และค่อนข้างจะมองกันในแง่เรื่องของการเมืองด้วย

ตอบ: ถ้าไปบวชแบบมหายาน ก็แน่นอนละ เรื่องการเมืองไม่ ต้องไปเกี่ยวหรอก ก็เหมือนกับภิกษุมหายานนั่นแหละ ภิกษุเถรวาท ก็ไม่รับเหมือนกัน ไซ้ใหม่ ไม่ต้องไปถึงไต้หวันหรอก พระมหายาน ในเมืองไทยก็ถือว่าเป็นมหายาน พระสงฆ์เถรวาทจะไม่นับท่านเป็น เถรวาทได้อย่างไร เป็นเรื่องธรรมดา

ถาม: ทางนครปฐมที่มีเรื่องท่านสังฆนิวัตรมัย เท่าที่จำได้ ท่านเองก็ อ้างว่าท่านบวชในสายเถรวาทมาจากไต้หวัน

ตอบ: ก็นั่นสิ ขอให้มองเป็นเรื่องตรงไปตรงมาตามธรรมดา อยู่ๆ ถ้าพูดขึ้นมาเฉยๆ จะให้ทางนี้ยอมรับได้ใหม่ว่า ภิกษุณีที่สืบ มาในไต้หวันเป็นสายเถรวาท อย่างน้อยท่านก็ต้องตั้งข้อระแวงไว้ว่า ดินแดนไต้หวันมีแต่พุทธศาสนา มหายาน ภิกษุสงฆ์ก็เป็นมหายาน

แล้วจะไปยอมรับภิกษุณีทันทีได้อย่างไร มันก็เป็นธรรมดา ไม่ใช่ เฉพาะไม่ยอมรับภิกษุณีหรอก ภิกษุก็ไม่รับ ก็ได้แต่รับในแง่ที่รู้ว่าเป็น ภิกษุมหายาน เมื่อเป็นภิกษุณีท่านก็ยอมรับในแง่ว่าเป็น ภิกษุณีมหายาน ก็ว่ากันไปตามเรื่อง ตรงไปตรงมาอยู่แล้ว

เมื่อมาจากแดนมหายาน ถ้าบอกว่าเป็นภิกษุณีเถรวาท ก็ อย่าเพิ่งให้ท่านต้องยอมรับทันที ก็ต้องให้โอกาสท่าน ก็ต้องสืบสาว เรื่องที่เป็นมาให้ชัดก่อน นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดา

ในกรณีที่ว่าถ้าเป็นภิกษุณีสายเถรวาทจริง แต่ภิกษุสงฆ์ใน ไต้หวันมีแต่มหายาน ภิกษุณีซึ่งบวชในสงฆ์สองฝ่าย ก็กลายเป็น บวชกับภิกษุสงฆ์มหายาน ความเป็นเถรวาทก็แปรไปเสียอีก จะ นับว่าเป็นภิกษุณีเถรวาทครึ่ง มหายานครึ่งหรืออย่างไร แค่นี้ก็ต้อง เห็นใจท่านที่จะต้องวินิจฉัยแล้ว ว่าคงลำบากใจไม่น้อยเลย

ถ้ามีภิกษุณีสงฆ์เถรวาทจริงก็ถือว่าดีไปชั้นหนึ่ง แต่เมื่อ เรื่องเกิดขึ้นท่านก็ต้องถือในขั้นต้นว่าเป็นภิกษุณีมหายานไว้ก่อน ก็ เป็นธรรมดา มันตรงไปตรงมา ก็ต้องให้ความเป็นธรรมแก่ท่านด้วย

ถาม: ในประเด็นนี้ ถ้าผู้หญิงไทยยอมรับสภาพ คือยอมรับเป็น ภิกษุณีสงฆ์ของมหายาน ก็น่าจะเป็นทางออกได้

ตอบ: ก็เป็นทางออกหนึ่ง เราก็ต้องมาตกลงว่าจะเอาอย่างไร

ถาม: ต้องมีการสืบต่อไปอีกไหมครับ ว่ามีการขาดช่วงของภิกษุณี

ตอบ: อันนี้ก็เป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ หรือชาวพุทธที่ จะต้องสืบสวนทางประวัติศาสตร์ว่า ภิกษุณีสงฆ์ในไต้หวันนั้นสืบ

มาอย่างไร เป็นภิกษุณีสงฆ์สายเถรวาทแท้จริงไหม ถ้าหากว่าสืบ
ได้ชัด ทางนี้ยอมรับได้ ก็หมดเรื่อง แต่ก็ต้องพิจารณาในแง่ว่า
ได้หวั่นไม่มีภิกษุสงฆ์เถรวาท ที่จะบวชภิกษุณีเถรวาทในขั้นตอนที่
ให้ครบสงฆ์สองฝ่าย แล้วจะยุติอย่างไร ก็ว่ากันตรงไปตรงมา อย่า
ไปยกอันโน้นมาปนอันนี้ให้มันยุ่ง ไม่ต้องไปพูดถึงภิกษุณีเลย ภิกษุ
ก็เหมือนกัน เราก็ยังมีภิกษุสายเถรวาท และภิกษุมหายาน

ถาม: แล้วอย่างที่บัญญัติไว้ว่า พระอุปัชฌาย์ของภิกษุณีที่เรียกว่า
ปวัตตินี ที่ว่าบวชได้แค่ปีละองค์ แล้วก็ต้องเว้นไปอีกปีหนึ่ง ถึงจะบวชได้ใหม่
อีกองค์หนึ่ง อย่างนี้คิดว่าจะจะเป็นพระพุทธรูปประสงฆ์ที่จะคุมกำเนิดนะครับ

ตอบ: ก็อาจจะอย่างนั้น คือไม่ต้องการให้มีมาก คล้ายว่าทำ
ให้การบวชภิกษุณีนั่นเป็นไปได้อย่างยาก อันนี้คงต้องมองในแง่ของ
สังคม คือเป็นปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทางสังคม

ถาม: คือท่านต้องการที่จะให้สูญพันธุ์ไปโดยปริยายหรือเปล่า

ตอบ: อันนั้นก็ต้องพิจารณากันอีก อาตมาคงตัดสินใจไม่ได้ แต่
พูดได้ว่าเป็นข้อที่ควรตั้งข้อสังเกตอย่างหนึ่ง

ผู้หญิงมาบวชไม่ได้ ก็ไม่น่าต้องไปเป็นโสเภณีที่ไหน

ถาม: ในประเด็นที่เขาวางจำนวนผู้ชายที่มาบวชในพระศาสนาพอๆ
กับจำนวนผู้หญิงที่ต้องไปตกต่ำ เพราะสถาบันศาสนาไม่เปิดโอกาสให้ ใน

สถานะของการเป็นแม่ก็ไม่เทียบเท่ากับการเป็นนักบวช ได้รับสภาพที่ต่ำ
กว่า คือแม้กระทั่งรัฐบาลก็ไม่รู้ว่าจะให้เป็นอะไรกันแน่

ตอบ: อันนี้เอามาปนกันหลายเรื่องเกินไป เรื่องของสังคมไทย
เรื่องของศาสนา เรื่องของคณะสงฆ์ เราต้องแยกแยะก่อน คณะ
สงฆ์หรือพระมีหน้าที่อะไร การที่จะให้การศึกษช่วยเหลือคนยาก
ไร้ไม่ให้ตกต่ำ ด้วยการมาเป็นพระภิกษุ นั่น เป็นบทบาทพลอยได้
ขึ้นมา โดยที่มันเป็นความบกพร่องของสังคมไทยเอง

มันไม่ใช่เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องมาช่วยให้การ
ศึกษาแก่คนยากไร้ แต่มันเป็นหน้าที่ของรัฐบาล แต่มีอยู่ยุคสมัย
หนึ่งที่รัฐบาลเองบกพร่อง โดยขาดความสามารถก็ตาม โดยความ
ไม่รู้ก็ตาม ทำให้ชาวชนบทที่ยากไร้ไม่เข้าถึงการศึกษารัฐ แต่
เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของการศึกษาอยู่แล้ว ก็เลย
ทำให้คนชนบทได้พลอยมีโอกาสศึกษาต่อมา เป็นช่องที่พอกล่อม
แก้กันไป ไม่ใช่หมายความว่าได้ผลเต็มที่ เพราะว่ารัฐก็ไม่ยอมรับ
รองผลการศึกษาของคณะสงฆ์ที่คนยากไร้ได้อาศัย รัฐไม่ได้สนับสนุน
เพียงแต่หาทางรอดมาพอเป็นไปได้นั่นเอง แต่ก็ช่วยผ่อน
เบาปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาไปได้เยอะพอสมควร

ทีนี้เรื่องที่ผู้หญิงมาเป็นโสเภณีนั่น มันก็ไม่ใช่เรื่องเดียว
กับการที่ผู้ชายมาบวช การที่ผู้ชายบวชได้ ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้
หญิงเหล่านั้นจะต้องไปเป็นโสเภณี สมัยก่อนผู้ชายก็บวชมานาน
แล้ว ก็ไม่ได้มีปัญหา แต่มันเป็นปัญหาของสังคมไทยเอง อย่างที่
พูดแล้วว่าบทบาทพลอยได้อย่างหนึ่งคือ คณะสงฆ์เหมือนกับว่า
ช่วยเหลือผู้ชายยากไร้จากชนบทไว้ได้จำนวนหนึ่งให้ได้มีโอกาสทาง

ด้านการศึกษา แต่เพราะว่าไม่มีภิกษุณีก็เลยไม่ได้ช่วยในฝ่ายหญิง แต่ก็ได้หมายความว่าบทบาทนี้เป็นหน้าที่ของพระ และถ้าจะเอาประโยชน์ในแง่นี้ ถึงจะไม่มีภิกษุณี ผู้หญิงไปบวชเป็นแม่ชี ถ้าจัดให้ดีก็คงมีผลเท่ากัน

เดิมนั้นเมื่อผู้ชายจำนวนเท่านั้นมาบวช ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงจำนวนเท่านั้นจะต้องกลายเป็นคนเสียหาย สังคมที่ดีก็ต้องมีระบบการจัดการของตัวเอง สมัยนั้นเมื่อผู้ชายไปบวช กุลสตรีก็อยู่กันตามประเพณีวัฒนธรรมของเรา อันนี้ก็อย่างที่ว่า ข้อสำคัญมันเกิดจากการที่สังคมของเราบกพร่องเอง ถ้าสังคมของเราดี ก็ไม่ปล่อยให้ผู้หญิงเหล่านี้มาเป็นโสเภณีหรอก แล้วที่จริงมันก็ไม่จำเป็นอะไรที่ผู้ชายมาบวชแล้วผู้หญิงจะต้องไปเป็นโสเภณี แล้วก็ไม่ควรปล่อยให้เด็กเหล่านี้ขาดโอกาสในการศึกษา หรือได้รับการศึกษากระหอนกระแท่น

เด็กจากชนบทที่คณะสงฆ์ช่วยไว้ ก็เชื่อว่าได้รับการศึกษาดี ก็กระหอนกระแท่นกันไป เพราะทางฝ่ายรัฐก็ไม่ได้ยอมรับ เป็นแต่เพียงว่ามันเกิดเป็นผลพลอยได้จากเรื่องเก่า อาศัยบทบาทเก่าเท่านั้น ส่วนการที่จะดูแลผู้หญิงชาวชนบทนั้น เป็นหน้าที่ของสังคมที่ดีต้องวางระบบขึ้นเอง มันไม่ใช่หน้าที่ของพระ

เราอาจจะพูดได้ว่าในโอกาสที่สังคมบกพร่อง สถาบันสงฆ์ได้ทำงานที่เป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่ง คือช่วยเด็กผู้ชายจำนวนหนึ่งไว้ แต่มันไม่ใช่หน้าที่ของพระที่จะมาทำงานนี้ เดี่ยวจะจับบทบาทของพระผิดไป ตอนนั้นบทบาทนี้ก็แทบจะช่วยไม่ได้แล้ว ถ้าเราจะมาเอาที่จุดนี้ ไม่ได้เรื่องหรอก เพราะว่ามันเป็นเพียงการช่วยไว้

ตามสภาพสังคมในยุคนั้น พอผ่านมาแล้วก็ช่วยอะไรไม่ได้

ยกตัวอย่างง่ายๆ พอรัฐขยายการศึกษาขึ้นไปประถม ๖ - ประถม ๗ ก็เกิดปัญหาแล้ว แม้แต่เด็กผู้ชายก็ไม่เข้ามาบวชแล้ว แล้วคณะสงฆ์จะไปช่วยอะไรได้ มันกลายไปขึ้นต่อเงื่อนไขของฝ่ายรัฐต่างหาก พอรัฐทำอย่างนี้ ขยายการศึกษาขึ้นไป ทีนี้ไม่มีเณรมาบวชแล้ว อย่างว่าแต่เรื่องผู้หญิงเลย เด็กผู้ชายก็เหมือนกัน พอจบประถมแล้ว แทนที่จะมาบวช กลับไปเข้าโรงงานอุตสาหกรรม นี่กลายเป็นปัญหาสังคมอีกใช้ไหม คือเรื่องแรงงานเด็กนะ ในยุคที่แล้วเกิดปัญหาแรงงานเด็กเยอะแยะไป ผู้ชายนี่ละก็เป็นปัญหาของสังคมไทยขึ้นมาอีก เราจะต้องพิจารณาจับหลักให้ถูก อะไรมันควรจะเป็นบทบาทของใคร จะพูดแง่เดียว จุดเดียวไม่ได้

ส่วนความเป็นแม่นั้น เป็นสถานะโดยธรรมชาติ มีความสูงเล็กอยู่ในตัว ไม่เป็นเรื่องที่จะเอาไปเทียบกับอะไร

แม่ชีที่เรามีอยู่แล้ว

ช่วยกันส่งเสริมขึ้นมาจะดีไหม

ถาม: ในเรื่องของสถานภาพแม่ชีล่ะคะ

ตอบ: อันนี้เอาตมเห็นด้วยว่าควรจะเป็นเปิดโอกาสให้กับผู้หญิงในสังคมไทยที่เป็นมา เมื่อภิกษุณีสงฆ์ไม่มี ในเมื่อเรายังมีปัญหา กันอยู่ว่า เราจะมีภิกษุณีสงฆ์มาบวชได้อย่างไร เพราะวินัยมีข้อกำหนดอยู่ว่าภิกษุบวชก็ยังคงมีภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีถึงแม้จะต้องให้ภิกษุสงฆ์ยอมรับด้วย แต่อย่างไรก็ตาม จุดเริ่มต้นต้องมีภิกษุณี

สงฆ์ ที่นี้ในเมื่อเรายังหาภิกษุณีสงฆ์ไม่ได้ ในสังคมไทยก็จึงยังไม่มีภิกษุณี

ทีนี้จะทำอย่างไร ที่จะให้โอกาสแก่สตรี โบราณก็หาทางออกโดยเป็นอนาคาริก เป็นอุบาสิกานุ่งห่มขาวรักษาศีล ที่เรียกเป็นแม่ชี แต่ในสังคมโบราณ สังคมเป็นไปอย่างหลวมๆ เพราะเป็นชุมชนเล็กๆ จบในตัว ก็ไม่ค่อยมีปัญหา

แต่ทีนี้พอเป็นสังคมใหญ่อย่างปัจจุบันขึ้นมา ก็มีกฎหมาย สังคม มีกฎหมายอะไรต่างๆ สถาบันสังคมมีความซับซ้อน อาตมาว่าต้องมาตกลงกันจัดวางให้เหมาะกับยุคนี้ คือต้องตรงไปตรงมา ถ้าจะบวชภิกษุณีก็ต้องให้มีภิกษุณีสงฆ์ ก็จบเท่านั้น ถ้าไม่มีภิกษุณีสงฆ์เราบวชภิกษุณีไม่ได้ แต่เราอยากให้ผู้หญิงมีโอกาสได้ประโยชน์จากพระศาสนา ในภาวะที่ไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว และภาระกังวลทางด้านชีวิตภายนอกของคฤหัสถ์ เป็นผู้ไม่ครองเรือน เราจะวางหลักเกณฑ์อย่างไร เราก็มาตกลงกัน

อันนี้คิดว่าตรงไปตรงมาดีที่สุด หมายความว่าตอนนี้เรายังหาภิกษุณีสงฆ์มาบวชภิกษุณีไม่ได้ เรามาตกลงกันดีกว่าว่าสังคมของเราอยากให้โอกาสแก่ผู้หญิง เราจะทำอย่างไร แล้วเราก็ตัดให้เหมาะสม ให้ได้ประโยชน์แก่ผู้หญิงตามวัตถุประสงค์ด้วย และไม่ผิดพุทธบัญญัติด้วย นี่เป็นวิธีที่น่าจะดีที่สุด ไม่ต้องมัวมาเถียงกันอยู่

ถาม: แล้วระหว่าง ๒ ทางออก คือ การให้มีแม่ชีในเถรวาท กับการที่จะเปิดให้มีภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายมหายาน อันไหนจะมีข้อดีข้อเสียมากกว่ากัน

ตอบ: ไม่ใช่เป็นทางออก ๒ อย่าง ที่จะต้องเลือก และไม่เกี่ยว

กับการเอามาเปรียบเทียบกันเลย แม่ชีเป็นเรื่องที่เรามีอยู่แล้ว และดีอยู่แล้ว แต่เราค่อนข้างปล่อยปละละเลยไปเสีย ก็มาตั้งใจส่งเสริมจัดให้ดีไปเลย ส่วนเรื่องภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายมหายานที่ยังไม่มี ก็เป็นเรื่องที่จะพิจารณาเป็นอีกประเด็นหนึ่งต่างหากกัน ถ้าพูดว่าอย่างไหนจะดี ก็ไม่ตรงประเด็น และจะเป็นปัญหาขัดแย้งนอกเรื่อง

เมื่อนำภิกษุณีฝ่ายมหายานเข้ามา ก็ต้องเอาหลักคำสอนข้อยึดถือของฝ่ายมหายานมา แต่ถ้าเราตั้งเป็นระบบของเราขึ้นมา ก็เป็นนักบวชที่เรายอมรับว่าไม่ใช่อันที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้ แต่เป็นการเปิดโอกาสให้เท่าที่ช่องทางของธรรมวินัยมีอยู่ แล้วเราก็กว้างแนวปฏิบัติอะไรต่ออะไรให้เหมาะสม

ถาม: แม่ชีเกิดในสังคมไทยนานเท่าไร

ตอบ: คงเกิดนานมาแล้ว มีเรื่องเล่ามาตลอด ซึ่งแสดงว่าสังคมไทยเดิมก็มีวิธีการหาทางออกให้ผู้หญิง

ถาม: แม่ชีมาอยู่ตามวัดจะถูกมองว่าเป็นเหมือนคนรับใช้ และไม่สามรถจะรับบิณฑบาตได้ ไม่สามรถจะทำพิธีสังฆทานได้

ตอบ: แม่ชีนี้เรียกว่าอุบาสิกา แต่ก่อนผู้ชายก็มี เขาเรียกผ้าขาว ก็เหมือนกัน ไม่มีสิทธิ์อะไรพิเศษ หมายความว่าชีก็สืบมาจากโบราณ อย่างที่ฝ่ายชายก็มีชีปะขาวหรืออะไรทำนองนั้น ในแบบเดียวกัน ทั้งสองฝ่ายก็อยู่วัด เป็นอนาคาริก เป็นอุบาสก เป็นอุบาสิกา มีฐานะแบบเดียวกัน แต่ต้องการมีชีวิตแยกจากความเป็นคนคฤหัสถ์ เพื่อจะได้มีความหนักแน่น ปลีกตัวสงบบมากขึ้น ก็มุ่งผล

เพียงเท่านั้น ที่นี้สังคมมันเปลี่ยนไป เราจึงต้องบอกว่าควรจะต้องจัดอย่างไรให้เหมาะสม

ถาม: โอกาสที่จะเป็นภิกษุณีอย่างเถรวาทนี้ ตามวินัยเป็นไม่ได้ใช่ไหมคะ

ตอบ: ตามวินัย ถ้าไม่มีภิกษุณีสงฆ์กับวชภิกษุณีไม่ได้

ถาม: แต่ถ้าจัดขึ้นมาเองล่ะคะ

ตอบ: ก็เป็นของเทียม ไม่ใช่ของพระพุทธเจ้า ถ้าอย่างนั้นเราก็บวชพระภิกษุกันเองได้ ไม่ต้องบวชตามวินัยของพระพุทธเจ้า จะเอาอย่างนั้นหรือ

ที่จริง ถ้าเราจัดขึ้นมาเองเราก็เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่ง ไม่ต้องไปปลอมของท่าน อย่าไปทับพุทธบัญญัติ มันไม่ดี ไม่ถูก ก็เหมือนลังกาเมื่อพระภิกษุหมดไปเขาก็ยอมรับว่าภิกษุสงฆ์ของเขาหมด เขาก็ต้องส่งทูตมาขอจากไทยไป ก็ไปมีสยามวงศ์ขึ้นมา แล้วก็ขอจากพม่า มีนิกายมรรมะ และอมรปุระขึ้นมา เขาเคารพพุทธบัญญัติ ก็ไม่จัดภิกษุสงฆ์ขึ้นมาเอง

ท่านสุรเดช : ที่จริงปัญหาเรื่องแม่ชีไม่ได้รับการยอมรับทางสถานะ ถ้าวัดเปรียบเทียบกับภิกษุณีในสมัยพุทธกาล ก็น่าจะเอาความรู้สึกมาเปรียบเทียบกันได้ แม้กระทั่งภิกษุณีเอง เมื่อจะบวชพระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติครุธรรม ๘ ประการ เพื่อให้ตระหนักแบบท่านอาจารย์ว่า แม้กระทั่งแม่ชีเอง ถ้ามองย้อนกลับไปที่ดินแบบ ก็ต้องยอมรับได้ว่าฐานะจริงๆในเรื่องการปฏิบัติ หรือเรื่องอะไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าเรื่อง

ปลีกย่อย อย่างเรื่องบิณฑบาต การขึ้นรถ ค่าโดยสาร แต่ในเรื่องความรู้สึกของฐานะทางฝ่ายผู้หญิงน่าจะพิจารณา

ให้พุทธบริษัทมีส่วนร่วมครบ ๔ จึงจะเป็นระบบพุทธที่ดีใช้ใหม่

คุณเอ: แต่เมื่อก่อนนั้น สถาบันภิกษุณีเป็นคณะที่แยกออกมา ถึงแม้จะอยู่ในอารามบริเวณเดียวกัน แต่ท่านจะปกครองจัดการอะไรเอง แต่ระบบแม่ชีนี้อยู่กับวัด แล้วเหมือนกับว่าการปฏิบัติธรรมมีน้อย ไม่ค่อยมีโอกาส เท่าที่ดูก็จะไปยุ่งกับงานอื่นๆมากกว่า

ตอบ: อาจจะเป็นการค่อยๆคลาดเคลื่อนไป หรือการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามสภาพสังคม คล้ายว่ายุคหนึ่งคนมองแม่ชีเป็นขอทาน อย่างนี้เป็นต้น สมัยหนึ่งเราไปตามถนนในกรุงเทพ แม่ชีนั่งอยู่ข้างถนนวางกระป๋องรับสตางค์ ก็เป็นอย่างนี้ คือสายตาหรือภาพที่คนมองแม่ชีนี้ไม่ดีเลย อีกยุคหนึ่งก็มองว่า แม่ชีคือคนที่อกหัก ถ้าไม่อกหักก็ไม่มาบวช ก็มองไม่ดีทั้งนั้น ที่นี้เราก็ไม่รู้ชัดว่ายุคสมัยโบราณเป็นอย่างไร และขอภัยเถอะ ยุคหนึ่งก็มีแต่นิทานเรื่องตาเถรยายชีเยาะไปหมด มันเป็นความเป็นไปของสังคมที่ว่าเรารู้ไม่ตลอด ว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง แล้วสังคมโบราณเคยคิดอย่างไร มีเหตุผลอย่างไร แม้แต่จะจัดการอย่างไรในเรื่องเกี่ยวกับการให้โอกาสผู้หญิง เราก็รู้กันไม่ชัดเจนพอ จึงบอกว่าเมื่อถึงยุคของเรา ก็จัดวางเสียให้ดีไปเลย

อย่างกรณีที่มีผู้พูดว่า ศรัทธา ๘ ประการอาจจะบัญญัติในลังกา ก็ไม่มีหลักฐานอะไรที่จะนำมาอ้างว่า ด้วยเหตุผลอย่างนั้นนะ หรือเท่าที่เห็นหลักฐานว่าอย่างนั้นๆ นะ จึงสรุปว่าบัญญัติในลังกา แต่พูดเพียงคล้ายๆ ว่าอาจจะคิดอยากให้เป็นไปอย่างที่ต้องการสันนิษฐาน

ขอยกตัวอย่าง Mrs. Rhys Davids ก็เป็นคนหนึ่งที่มองเรื่องนี้ว่า พุทธศาสนายุคหลังนี้อยู่ในกำมือภิกษุ ก็เลยเอนเอียงแล้วก็มีลักษณะ

๑. เป็น monastic Buddhism เป็นพุทธศาสนาแบบวัดๆ

๒. เป็นของผู้ชาย

ในแง่นี้อาจจะมีความเป็นไปได้บ้าง แต่เราก็ต้องระวัง ไม่มองแง่เดียว บางทีเราคิดไปๆ ก็มองเกินเลย จริงอยู่ เมื่อภิกษุณีสงฆ์ไม่มี มีแต่ภิกษุสงฆ์ อะไรๆ ก็มองด้วยสายตาของภิกษุ ก็จึงมีทางหนักไปได้ข้างหนึ่ง แต่วินัยดั้งเดิมจะเป็นกรอบหนึ่งที่ช่วยกันไว้ ทำให้พระต้องสัมพันธ์กับชาวบ้าน จะเป็นอย่างฤาษีชีไพรไปไม่ได้

แน่ละอิทธิพลย่อมมีได้ในแง่ว่า เมื่อภิกษุเป็นผู้ดูแลพุทธศาสนาต่อมา มันก็มีโอกาสเป็น monastic Buddhism ซึ่งมีส่วนที่เป็นจริงอยู่ จนกระทั่งทำให้คนมองว่าพุทธศาสนาเหมือนกับเป็นเรื่องของวัดไป จนกระทั่งรู้สึกว่าจะปฏิบัติธรรมก็ต้องมาบวชเป็นพระภิกษุ บางทีนึกเลยเถิดไปถึงขั้นนั้น

ทีนี้ถ้ามองหลักธรรมในพระไตรปิฎก เราจะเห็นว่าหลักธรรมนั้นกว้างกว่าเรื่องของการปฏิบัติหรือชีวิตในวัด คือครอบคลุมชีวิตพุทธบริษัท ๔ มากกว่า แต่มาในยุคหลังที่ถือตามแนวทาง

แบบที่เน้นในอรรถกถา จะเห็นว่าแม้แต่การปฏิบัติในหลักการของพระพุทธศาสนาก็ไปเน้นในเรื่องชีวิตแบบภิกษุมาก ยกตัวอย่างว่าพระพุทธศาสนาสายเถรวาทยุคหลัง ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาก จนกระทั่งเรียกได้ว่าถือวิสุทธิมรรคเป็นแบบ บางทีกลายเป็นเรียนวิสุทธิมรรคมากกว่าเรียนพระไตรปิฎก

ที่นี้วิสุทธิมรรคนั้น ในแง่ขอบเขตของการเขียน อาจจะเป็นด้วยท่านผู้เขียนเป็นพระภิกษุ ท่านก็มุ่งเขียนการปฏิบัติของพระภิกษุ และในคัมภีร์เองก็ชัดที่ท่านวางบทตั้งของคัมภีร์ไว้ว่า

สีเล ปติฏฺฐาย นโร สพลฺโล จิตฺตํ ปญฺญนฺจ ภาวยํ

อาตปปี นิปโก ภิกขุ โส อิมํ วิชฺฌเย ชฏฺฐํ

นี่เป็นคาถาตั้ง หรือคาถากระทุ้งของวิสุทธิมรรค เป็นคำแสดงหลักไตรสิกขา แต่ยกคาถานี้ขึ้นตั้ง คาถานี้เป็นคาถาที่ปรารภพระภิกษุ ฉะนั้นจะโดยคาถาตั้งที่ปรารภพระภิกษุ แล้วท่านจึงอธิบายตามแนวนี้ก็ตาม หรือว่าการมองของท่าน ที่ดูการปฏิบัติโดยเน้นอยู่ในขอบเขตของพระภิกษุก็ตาม ทำให้เป็นอย่างนั้น

ย้ำอีกทีก็ได้ว่า เรายึดถือแนวคำสอนของวิสุทธิมรรค จนกระทั่งเราเพลินไปว่านั่นเป็นกรอบของพระพุทธศาสนา แล้วก็ไม่ได้ไปมองที่พระไตรปิฎก บางทีก็ลืมนๆไป เราจึงต้องตระหนักความจริงนี้ไว้ แล้วก็มองว่าพุทธศาสนานี้เป็นของพุทธบริษัท ๔ ทั้งหมด เพื่อจะได้มองบทบาทของท่านผู้เขียนตามความเป็นจริง และให้ความสำคัญกับวิสุทธิมรรคให้ตรงพอดีกับที่ท่านประสงค์จะทำ

ความสำคัญของพระภิกษุก็แน่นอน เพราะท่านเป็นผู้อุทิศตัวให้แก่การปฏิบัติ ท่านมีเวลาและมีบทบาทในการสั่งสอนด้วย

ทั้งเล่าเรียน ศึกษา ปฏิบัติ และสั่งสอน ทั้งหมดนี้ท่านทำได้เต็มที
กว่า แต่เราก็ต้องมองให้กว้างให้ครอบคลุมพุทธบริษัท ๔ ไม่ใช่
จำกัดอยู่ในแนวปฏิบัติที่เน้นพระภิกษุอย่างเดียว

แต่ที่ว่าเป็นพุทธศาสนาแบบวัด หรือเป็นของพระผู้ชายคือ
พระภิกษุนี้ ก็เป็นเรื่องความโน้มเอียงหรือเน้นหนักไปข้างหนึ่ง
เท่านั้น ไม่ใช่หมายความว่าท่านบัญญัติอะไรขึ้นใหม่แปลกออกไป
จากของพระพุทธเจ้า

อยากเกิดเป็นหญิงหรือชาย จะทำให้เป็นได้อย่างไร

ถาม: มักจะพูดกันต่อๆมาว่า เกิดมาเป็นผู้หญิงนี้เป็นผู้มีกรรม
หรือมีกรรมมาก และทำอย่างไรจะได้เกิดเป็นผู้ชายคะ

ตอบ: ทุกคนมีกรรมทั้งนั้น ไม่ว่าหญิงหรือชาย มันอยู่ที่ว่า
กรรมดีหรือไม่ดี ถ้ามีกรรมมาก เป็นกรรมดี ก็ดีนะสิ โดยมากภาษา
ไทยจะมีปัญหาอยู่ในตัว คำว่ามีกรรมนี้กลายเป็นว่ากรรมที่ไม่ดีไป

ในเรื่องนี้อรรถกถาก็จะพูดถึงว่าทำไมไปเกิดเป็นหญิง แล้วก็
ว่าเพราะทำกรรมไม่ดีอย่างนี้ๆ นี่เป็นคำอธิบายของพระอรรถกถา-
จารย์ แต่ในพระไตรปิฎกไม่มี ในพระไตรปิฎกจะเน้นไปในแง่ของ
จิตที่ยึดถือผูกพันโน้มไป ก็หมายความว่า การตั้งจิตนี้ละเป็นสาระ
สำคัญ จิตที่โน้มเอียงยึดถือพอใจในภาวะเพศนี้แหละ ถ้าผู้หญิง
พอใจโน้มใจผูกพันยึดถือในเพศที่เป็นหญิง ก็จะโน้มไปในการที่จะ

เกิดเป็นหญิง แต่ถ้าไปพอใจในความเป็นชาย ก็มีความโน้มไปใน
การที่จะเกิดเป็นชายเช่นเดียวกัน อยู่ที่จิตผูกยึดโน้มพอใจ

ทีนี้ถ้าเรามาโยงกับอรรถกถา ก็อาจจะมองได้ว่า อรรถกถา
อธิบายในเชิงคล้ายๆว่า สมัยนั้นสังคมยึดถือผู้ชายเป็นหลัก เมื่อผู้
ชายไปลวงละเมิดคู่ครองของคนอื่น จิตก็จะครุ่นคิดหมกมุ่นในเรื่อง
ผู้หญิงมาก ก็จะไปเกิดเป็นหญิง แต่ผู้หญิงที่รักดีต่อสามี เอาใจใส่
ปฏิบัติสามี ปฏิบัติดีอะไรต่างๆ จิตก็ผูกอยู่กับผู้ชายมาก ก็โน้มไป
ในทางที่จะเกิดเป็นชาย ถ้าอธิบายอย่างนี้ก็พอจะเข้ากับหลักใน
พระไตรปิฎก ที่ว่าไว้เป็นกลางๆ คือหมายถึงสภาวะจิต หรือความ
โน้มเอียงของจิตเป็นสำคัญ

ถาม: แต่เดี๋ยวนี้มันไม่เป็นหญิง เป็นชาย

ตอบ: ไม่ใช่พูดแค่ตัวภาวะเพศเท่านั้นนะ แต่หมายถึงการ
พัฒนาคุณสมบัติ คือไม่ใช่พอใจในเรื่องเพศ เรื่องความสัมพันธ์
ทางเพศ แต่หมายถึงพอใจในคุณสมบัติที่แสดงถึงความเป็นชาย
เช่นคุณสมบัติในความเข้มแข็ง ความเด็ดเดี่ยวอะไรต่างๆ

ถาม: ปัจจุบันนี้ ผู้ชายมีแนวโน้มเป็นผู้หญิงมาก มีอติถิภาวะมาก
มีเยอะเหลือเกิน

ตอบ: นั่นก็แสดงว่าสังคมมันวิปริต แสดงว่าจิตใจของคนมี
ความโน้มเอียงเปลี่ยนไป ก็เห็นแล้วว่าแนวโน้มจะเป็นผู้หญิง

เปลี่ยนจากนับถือเทพสูงสุดมาถือธรรมเป็นใหญ่ ชาวพุทธจะยืนหยัดไหวไหม

ถาม: ในพระไตรปิฎก มีเรื่องเกี่ยวกับการก่อกำเนิดมนุษย์ ที่ว่าพรหมลงมากินจันทริน จริงๆแล้วเป็นแค่เรื่องเล่าหรืออย่างไรคะ

ตอบ: เรื่องมีในพระไตรปิฎก และก็มีคำอธิบายรุ่นหลังเสริมเข้าไปอีก เราก็ต้องไปแยกอีกทีว่า แค่นั้นในพระไตรปิฎก

ถาม: แล้วเราจะยึดถือได้จริงขนาดไหนคะ

ตอบ: จับเอาสาระว่า พุทธศาสนาถือหลักความหมุนเวียนเปลี่ยนไปเป็นวิวัฒนาการ ท่านไม่ใช่คำว่าพรหม แต่เวลาเล่าหรืออธิบายกันต่อมามีการพูดรวบรัดอย่างที่ว่าเมื่อกี้ว่าพรหมลงมากินจันทริน ในบาลีใช้แค่อาภัสรา คือสัตว์ที่มีแสงสว่างในตัว เปล่งหรือแผ่ชานออกมา แต่พอมาแปลในพระไตรปิฎกฉบับแปลภาษาไทยก็ใส่คำว่าพรหมลงไป นี่ละ ถ้าเราดูแค่เฉพาะพระไตรปิฎกไทยก็ยังเสี่ยง เพราะท่านแปลตามภูมิของท่าน ท่านเรียนมาอย่างไร ก็แปลอย่างนั้น คือ หนึ่ง ท่านแปลไปตามความรู้ของตัวเอง สอง มิฉะนั้นก็เอาตามอรรถกถา แต่ในพระไตรปิฎกไม่มีคำว่าพรหม พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่าอาภัสรา อาภัสราแปลว่าผู้มีรังสีแผ่ชานออกไป

ถาม: ที่ท่านบอกให้ถือสารัตถะคืออะไร

ตอบ: สารัตถะก็คือความหมุนเวียนเปลี่ยนไปของสภาพที่ปรากฏในสังคัมมนุษย์ ถ้าพูดแบบเทียบเคียงก็คือพุทธศาสนาถือ

หลักวิวัฒนาการ แล้วสาระที่สำคัญอย่างยิ่งคือตรัสเรื่องนี้เพื่ออะไร จุดสำคัญของพระสูตรนี้เพื่ออะไร ก็เพื่อแสดงความไม่ยอมรับแนวคิดของพราหมณ์ในเรื่องวรรณะ ๔ ที่ว่าพระพรหมเป็นผู้กำหนด นี่คือสาระสำคัญของพระสูตรนี้ คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัส เป้าหมายก็คือการแสดงความไม่ยอมรับระบบวรรณะ และทรงแสดงแก่วาสฏฐะ และภารทวาชะ ซึ่งมาบวชเป็นเณร สองท่านนี้มาจากวรรณะพราหมณ์ พอมาบวชก็ยังมั่นในแนวคิดของพราหมณ์

สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสอย่างหนึ่งก็คือ การแยกพุทธมตินิยมติของพราหมณ์ โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าไม่ยอมรับเรื่องวรรณะ ที่ว่าพระพรหมเป็นผู้กำหนดควบคุม สร้างโลก สร้างมนุษย์ โดยกำหนดมาเสร็จว่า ใครเป็นวรรณะไหน พราหมณ์เขาถือว่าพราหมณ์นี่สูงสุด เป็นวรรณะที่เกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม กษัตริย์เกิดจากพระพาหา คือเป็นนักรบ แพศย์เกิดจากสะโพก เป็นพวกนักเดินทางค้าขาย ศูทรเกิดจากพระบาท เป็นที่รองรับ รับใช้ เกิดมาอย่างไรก็ต้องตายไปอย่างนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

พระพุทธเจ้าไม่ยอมรับคำสอนของพราหมณ์ แต่ได้ตรัสเป็นเรื่องวิวัฒนาการของสังคม ว่ามนุษย์เกิดมาอย่างนี้ ต่อมาการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป เกิดมีสังคมขึ้น แล้วความจำเป็นทางสังคมทำให้เกิดมีการแบ่งงานอาชีพ ต่อมาเลยยึดถือเป็นวรรณะไป

ถ้าเรามองคำสอนของพระพุทธเจ้าบนพื้นฐานสังคัมสมัยนั้น ก็เป็นการพลิกตรงข้ามเลย ถ้าจับจุดนี้ได้เราจะเข้าใจ ไม่ไปมัวติดยึดที่ตัวอักษรตรงนี้แหละสาระสำคัญ คือการปฏิเสธเรื่องวรรณะ จุดหมายของพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับเป็นอันขาดในเรื่อง

วรรณะ ๔ พราหมณ์เขาถือว่าพราหมณ์เป็นวรรณะสูงสุด พระพุทธเจ้าตรัสรุนแรงในเรื่องการไม่ยอมรับว่าพราหมณ์เป็นวรรณะสูงสุด แล้วในพระสูตรนี้จะมีคำตรัสย้ำอยู่ตลอดเวลาว่าธรรมสูงสุด ธรรมเป็นเครื่องตัดสิน ไม่ใช่พระพรหม

หลักที่ว่าธรรมเป็นสิ่งสูงสุดนี้ชาวพุทธไม่ค่อยจะยึดถือ ที่จริงเราต้องถือว่าธรรมเหนือเทพ พระพุทธศาสนาถืออย่างนั้น ไม่ใช่เทพสูงสุด เวลาไม่ดีชาวพุทธเพลินไปถือเทพเป็นใหญ่ เอาละใครจะถือเทพเชื่อเทพก็ไม่ว่าหรอก แต่เมื่อเป็นชาวพุทธต้องถือธรรมสูงสุด ธรรมเป็นตัวตัดสินเทพด้วย เทพจะใหญ่ไปกว่าธรรมไม่ได้

แล้วคาถาสุดท้ายว่าอย่างไร บอกว่าในหมู่ชนที่ยังถือโคตรกันอยู่ กษัตริย์สูงสุด แต่ในธรรมแท้ๆ นั้น ไม่ต้องไปคำนึงแล้วว่าจะเป็นวรรณะไหน แม้แต่เทพ ไม่เอาทั้งนั้น มนุษย์ที่พัฒนาตัวเองแล้วสมบูรณ์ด้วยวิชาและจรรยาดีแหละประเสริฐสุด ทั้งในหมู่มนุษย์และทวยเทพ นี่คือสาระสำคัญของอัคคัญญสูตร

ถาม: เรื่องการสิ้นโลกมีปรากฏไหมคะ ที่ว่าน้ำจะท่วม

ตอบ: ในอรรถกถาบอกว่า โลกจะสิ้นด้วยไฟ โลกจะสิ้นด้วยน้ำ โลกจะสิ้นด้วยลม รวมแล้ว ๓ แบบ เรื่องนี้มีมติพราหมณ์อยู่เดิม คือ พราหมณ์เขาถือว่าพระพรหมสร้างโลก แล้ววันคืนหนึ่งของพรหมเรียกว่ากัปหนึ่ง เมื่อครบกัปหนึ่งก็จะสิ้นโลกกันทีหนึ่ง โลกก็จะสลาย ที่นี้การที่โลกจะสลายนี้ สลายด้วยไฟก็มี ด้วยลมก็มี ด้วยน้ำก็มี เขาเรียกว่ากัปที่วินาศด้วยไฟ ด้วยลม ด้วยน้ำ นี่มติดอรรถกถา ซึ่งไปโยงกับแนวคิดที่มีอิทธิพลของพราหมณ์อยู่

ในพระไตรปิฎกบางแห่งอาจจะกล่าวถึงอะไรสักอย่างหนึ่ง แล้วอรรถกถาก็อธิบายขยายความ ตัวอย่างที่ชัดก็คือ ในพุทธคุณ พระพุทธเจ้าทรงเป็นโลกวิทู รู้แจ้งโลก ในพระไตรปิฎกว่าไว้แค่นี้ ตรงนี้อรรถกถาก็อธิบายเลยว่า โลกนี้เป็นอย่างไร แล้วก็เกิดขึ้น เจริญ เสื่อม วินาศ อย่างไร ก็ว่ากันยืดยาว

ไม่รู้จักพระไตรปิฎก-อรรถกถา จะพูดเรื่องพุทธศาสนาให้ชัดได้อย่างไร

ถาม: อรรถกถานี้มาถึงยุคสมัยที่เชียงใหม่ด้วยไหมคะ

ตอบ: ไม่ๆ อรรถกถาแค่ พ.ศ. ๒๐๐ เศษ คัมภีร์ยุคหลังอย่าง ที่เชียงใหม่แยกตอนไปเลย คัมภีร์ยุคหลังนี้เป็นคัมภีร์เบ็ดเตล็ด

ถาม: วันก่อนอ่านธรรมสังคณี (หมายถึง อัญญาสาลี ที่ป็นอรรถกถาของธรรมสังคณี) ยังกล่าวถึงวิสุทธิมรรค แสดงว่าอรรถกถานี้ก็ต้องหลังวิสุทธิมรรคแล้ว

ตอบ: อย่าไปพูดอย่างนั้นเด็ดขาด เป็นการอ้างอิงกันไปมา ที่จริงนั้นอรรถกถาเป็นของสืบเนื่องมาเรื่อยๆ ตั้งแต่พุทธกาล อย่าไปจำกัดว่าแต่เมื่อนั้นตายตัว ก็มีการพูดแบบว่าเมื่อนั้นเมื่อนี้เหมือนกัน ซึ่งหมายถึงตอนที่ปิดรายการ คือ พ.ศ. ๒๐๐ เศษ อย่างที่ว่าแล้ว

อรรถกถานั้นเริ่มกำเนิดแล้วสืบต่อมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า คือเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสพระธรรมเทศนาแล้วพระเถระผู้ใหญ่ก็นำมาสอนลูกศิษย์ เมื่อสอนลูกศิษย์ก็ต้องอธิบาย ลูกศิษย์ก็มี

ความรู้มากบ้าง ไม่มากบ้าง พระอาจารย์ก็อธิบายว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่างนี้ คำนั้นมีความหมายว่าอย่างนี้ อะไรอย่างนี้ ท่านก็อาจจะเล่าเรื่องประกอบของท่านเองด้วย แต่คำอธิบายของท่านไม่สามารถจะเข้าไปอยู่ในพระไตรปิฎก พระไตรปิฎกนี้ท่านกวดขันระมัดระวังมากให้รักษาไว้ตามเดิม

เมื่อท่านอธิบายไป ลูกศิษย์ก็นำสืบต่อกันมา และถือเป็นเรื่องสำคัญ คือเรื่องของการที่ต้องการรู้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้ มีความหมายอย่างไร นี่เป็นความปรารถนาอย่างแรงกล้าของพระภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นท่านจึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ท่านจึงกำหนดจดจำไว้ พออาจารย์ใหญ่สิ้นไป ลูกศิษย์ที่มีความรู้เป็นพหูสูต ก็ขึ้นมาแทน แล้วก็สืบทอดคำอธิบายต่อกันมา กลายเป็นประมวลที่สืบกันมาโดยปากเปล่า แต่อาจจะมีเรื่องเล่าเสริมของอาจารย์รุ่นอื่นๆอีก จนกระทั่งมาถึงลังกาก็มีการบันทึกไว้เป็นภาษาสิงหล เพราะพระลังกาเป็นคณะสงฆ์ใหญ่ที่มีการศึกษา เล่าเรียนพุทธศาสนากันมาก แล้วก็ป็นศูนย์กลางใหญ่ด้วย

สำหรับพระไตรปิฎกนั้นท่านถือว่าสำคัญสูงสุด ท่านก็ต้องรักษาไว้เป็นภาษาเดิม แต่ยังเป็นภาษาเดิม การที่จะต้องอธิบายก็ยิ่งมีความจำเป็น และเป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะพระที่มาเรียนก็ต้องเรียนภาษาบาลีด้วย อีกทั้งบาลีพุทธพจน์ก็เป็นของนานแล้ว ตัวเองก็ไม่ว่าความหมายว่าอย่างไร จึงต้องอาศัยการอธิบายต่อกันมา เพราะฉะนั้นอรรถกถาก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น

แต่อรรถกถาเป็นคัมภีร์สื่อที่จะให้เข้าถึงพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้นก็นำสืบกันมาเป็นภาษาสิงหล เพราะจะต้องเป็นคำ

อธิบายที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ เพราะฉะนั้นอรรถกถาในลังกาก็เป็นภาษาสิงหล ส่วนพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี ก็เป็นมาอย่างนี้

จนกระทั่งมาถึงยุคหนึ่ง ประมาณ พ.ศ. ๙๐๐ เศษ พระพุทธศาสนาเถรวาทในอินเดียเสื่อมไปแล้ว พระพุทธโฆสอาจารย์ที่อยู่ในอินเดียอยากจะได้อัครพระพุทธศาสนาที่แม่นยำจากศูนย์กลางใหญ่ๆ ก็รู้ว่าลังกานี้เป็นศูนย์กลางการศึกษา ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถามีอยู่ที่นั่น ส่วนในอินเดียกระจัดกระจายกระเทือนกระแท่นแล้ว ท่านก็เลยคิดว่าต้องไปลังกา แล้วก็ไปแปลอรรถกถาภาษาสิงหลมาเป็นภาษามคธ หรือเป็นภาษาบาลี เพราะว่าคนอินเดียไม่รู้ภาษาสิงหล

พระพุทธโฆสอาจารย์เดินทางไปอินเดีย เพื่อไปแปลอรรถกถานั้น พอไปถึงลังกา พระผู้ใหญ่ในลังกาก็ว่ามาอย่างไร พระผู้ใหญ่นี้จะมีภูมิรู้หรือเปล่า แปลแล้วจะทำให้เสียหายหรือเปล่า ก็เลยมีการทดสอบความรู้กันก่อนว่ามีภูมิพอไหมที่จะแปลอรรถกถาเป็นภาษามคธ ท่านก็ทดสอบภูมิโดยให้แต่งหนังสืออธิบายธรรมะขึ้น พระพุทธโฆสอาจารย์ก็เลยแต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรคขึ้นมาแสดงภูมิ พระเถระลังกาก็จึงยอมรับ และอนุญาตให้แปล

พระพุทธโฆสอาจารย์ก็แปลอรรถกถาภาษาสิงหลซึ่งเป็นของที่มีสะสมสืบๆกันมาเป็นภาษามคธ หน้าที่สำคัญของพระพุทธโฆสอาจารย์ก็คือแปลอรรถกถา ที่นี้บางทีเรามาพูดรวบรัดว่าพระพุทธโฆสอาจารย์แต่งอรรถกถาเหล่านี้ไป

อรรถกถาเหล่านี้ จะเห็นว่าบางที่มีการอ้างอิงซึ่งกันและกัน อ้างไขว้กันไปมา แล้วก็มีการแย้งกัน เช่นอรรถกถาพระสูตรแย้ง

อรรถกถาวิญญู อรรถกถาพระสูตรแห่งนี้ ก็อาจไปยกมติของอีก
แห่งหนึ่งมาแล้วก็แย้งว่าไม่ใช่ อะไรอย่างนี้

ยกตัวอย่างง่ายๆ อย่างเรื่องเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช
อรรถกถาอปทาน (คือวิสุทธิชนวิลาสินี) บอกว่า ตามอรรถกถา
ชาดก เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชเมื่อพระราหุลประสูติแล้วได้ ๗
วัน แต่ข้อความของอรรถกถาชาดกนั้นไม่ถูกต้อง ท่านว่าตามอรรถ
กถาอื่นๆ เจ้าชายราหุลประสูติวันนั้น เจ้าชายสิทธัตถะกับราชวันนั้น
นี้เป็นตัวอย่าง แสดงว่าอรรถกถาเองก็มีการขัดแย้งกัน ถ้าเป็นพระ
พุทธโฆษาจารย์แต่ขึ้นมา จะไปแย้งกันทำไม เราจึงต้องมองให้
กว้างว่าอรรถกถานี้สะสมมานาน สืบมาแต่โบราณ

ถือกันว่า คัมภีร์นิเทศที่อยู่ในพระไตรปิฎกเอง ที่พระ
สารีบุตรเป็นผู้แสดงไว้ เป็นต้นแบบของอรรถกถา เพราะว่าคัมภีร์
นิเทศนั้นเป็นคัมภีร์อธิบายพุทธพจน์ ในสุดตติยาต ซึ่งพระ
พุทธเจ้าตรัสเป็นคาถา แสดงหลักธรรมไว้ พระสารีบุตรก็ยกมา
บรรยายทีละคาถา ตั้งคาถานี้ขึ้นแล้วก็อธิบายไป จบแล้วก็อธิบาย
อีกคาถาหนึ่ง เสร็จแล้วก็อธิบายคาถาต่อไป กลายเป็นคัมภีร์
นิเทศ ซึ่งเป็นแนวให้กับอรรถกถาในการอธิบายพระไตรปิฎก

พระเป็นผู้ไปแจกจ่ายธรรมนำสังคม
ให้เป็นผู้รับสงเคราะห์จะเหมาะสมได้อย่างไร

ถาม: ในพระวินัยจะระบุว่า ไม่ให้ผู้พิการบวชเป็นพระภิกษุ แต่ใน
ปัจจุบันนี้ก็มีผู้พิการได้บวชเป็นพระภิกษุ เหมือนเป็นการกีดกันคนพิการ

และเป็นไปได้ไหมถ้าคนพิการนั้นมีความสามารถในการศึกษาเล่าเรียนวินัย
จะสามารถบวชได้ไหม

ตอบ: อันนี้เราต้องคำนึงถึงการตั้งคณะสงฆ์ว่ามีจุดมุ่งหมาย
อย่างไร หนึ่ง เพื่อให้คนมีโอกาสพัฒนาตัวเองในไตรสิกขาได้เต็มที่
แต่สอง เราจะเห็นบทบาทอีกอย่างหนึ่งคือ บทบาทของพระสงฆ์ใน
การที่จะให้ธรรมะแพร่ขยายไปเป็นประโยชน์แก่ชาวโลก

บทบาทเผยแผ่ธรรมนี้สำคัญมาก พระภิกษุที่เข้ามา เป็นผู้
จะไปทำบทบาทนี้ เมื่อมีภิกษุสงฆ์รุ่นแรกที่พระพุทธเจ้ารับเข้ามา
บวช ๖๐ รูปแล้ว ก็ทรงส่งไปประกาศพระศาสนาทันที ให้ไปทางละ
องค์เดียว ตรัสว่า จรธ ภิกขเว จาริก ... ต่อจากชุดแรก ๖๐ รูป ชุด
ต่อมาขนาดยังไม่เป็นอรหันต์หมด ก็ออกไปประกาศพระศาสนา

นอกจากชีวิตที่บุกเดี่ยวอยู่ลำพังในป่าเขาถ้ำโคนไม้ได้ทุก
แห่งทุกที่แล้ว งานของภิกษุที่สำคัญ คือการที่จะต้องสัมพันธ์กับ
สังคมของประชาชน โดยออกไปให้ธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่คนทั่วไป
ต้องไม่มีภาระกังวล แม้แต่ทรัพย์สินสมบัติที่จะห่วงใย และต้องให้พระ
ภิกษุที่ทำงานนั้นคล่องตัว ไม่เป็นภาระแก่ตนเอง และให้ทุกรูปเป็น
ผู้พร้อมที่จะไปทำบทบาทนี้ คือทั้งมีสภาพชีวิตของบรรพชิตและ
เป็นนักรบแห่งกองทัพธรรม ในการทำหน้าที่และประโยชน์แก่สังคม
เมื่อสถาบันสงฆ์เป็นแหล่งที่คนจะนับถือก็ให้มีลักษณะที่เหมาะสม
เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงคำนึงถึงองค์สมบัติและบุคลิก ผู้ใด
จะช่วยตัวเองไม่ได้ หรือมีลักษณะที่เป็นบุรุษโทษ ก็ไม่ให้บวช

เราไม่มองว่าสถาบันสงฆ์เป็นแหล่งสำหรับสงเคราะห์คน
หรือรับคนเข้ามาสงเคราะห์ แต่เป็นแหล่งของคนผู้มีหน้าที่ไป

สงเคราะห์คนอื่น ด้วยการทำงานด้านสติปัญญาในการให้การ
ศึกษา เป็นการทำหน้าที่ต่อสังคม

เรื่องนี้ถ้ามองไม่ถูกก็จะกลายไปเลย อย่างที่เคยมีบางท่าน
ให้ทัศนะว่าคนเป็นโรคเอดส์น่าจะให้มาบวชเป็นพระ มาตายในผ้า
เหลือง นี่กลายเป็นว่าเอาสถาบันสงฆ์เป็นที่พักพิง เป็นที่สงเคราะห์
คนไป เป็นแหล่งรับการสงเคราะห์ก็ตายนะสิ แทนที่พระจะเป็น
ฝ่ายให้การสงเคราะห์ ไปให้สติปัญญาแก่ประชาชน ก็กลับกันเลย

พุทธบริษัท ๔ มีอยู่แล้ว ไม่ได้ตัดโอกาส ทุกคนไม่ว่าอยู่ใน
พุทธบริษัทไหน ก็บรรลุธรรมได้ การจัดที่สงเคราะห์นั้น สังคมจะ
ต้องจัดขึ้นมาในรูปแบบต่างหาก เพื่อจะให้การสงเคราะห์แก่คน
เหล่านี้ แต่ต้องสงวนวัตถุประสงค์เดิมของสงฆ์ไว้

แม้แต่พระสงฆ์เองนานๆไปบางทีก็ลืมงานของตัวเองว่าจะ
ต้องออกไปเป็นผู้ทำหรือให้แก่สังคม บางทีเรามองพระเป็น
ปฎิคาหก คือผู้รับ แล้วก็มองแต่ในแง่รับ แล้วก็เพี้ยนไปเลยว่า พระ
นี่เป็นผู้คอยแต่รับทาน รับบริจาค ที่แท้นั้น พระเป็นผู้ทำหน้าที่ต่อ
สังคม โดยให้ปัญญา ให้ธรรมะ เรียกว่าธรรมทาน แต่เพื่อไม่ให้มี
ความกังวลด้านวัตถุ และตัวเองก็มีความต้องการทางด้านวัตถุ
น้อยเพียงพออยู่ได้ คฤหัสถ์ก็เลยมาช่วยอุดหนุนทางด้าน
ปัจจัย ๔ เพื่อว่าพระจะได้อุทิศตัวให้กับงานโดยไม่ต้องมีความ
กังวลด้านวัตถุ สารสำคัญมันอยู่ที่นี้ แต่ถ้าเพลินๆไป เอาพระมา
เป็นผู้รับสงเคราะห์ ก็จบกัน